

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Katri Hakola

Tilintarkastuksen lähipiiri ja intressitaho

Opinnäytetyö
Syksy 2022
Tradenomi

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Liiketalous

Tekijä: Katri Hakola

Työn nimi: Tilintarkastuksen lähipiiri ja intressitaho

Ohjaaja: Tuulia Potka-Soininen

Vuosi: 2022

Sivumäärä: 38

Liitteiden lukumäärä: -

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten tilintarkastajat päätyvät lähipiirin ja intressitahon tunnistamiseen ja niihin liittyvien riskien kuten havaitsemisriskien ja tilinpäätösriskien havaitsemiseen.

Opinnäytetyö toteutettiin empiirisenä tutkimuksena, jota pohjustettiin teoriolla. Teoreettinen osuus käsittelee lähipiirin ja intressitahon käsitteitä ja tilintarkastusta käytännössä, luvuissa kaksi ja kolme. Tutkimusta käsitellään luvussa neljä. Tutkimustulosten raportointi käsitellään luvussa viisi, ja viimeisenä luvussa kuusi käsitellään johtopäätökset ja pohdinta.

Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimuksessa haastateltiin kolmea tilintarkastajaa erilaisista tilintarkastusyhteisöistä. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, koska aiheesta tiedetään vähän. Teemahaastatteluiden avulla saatiin katettua opinnäytetyön aihealuetta mahdollisimman monipuolisesti.

Haastatteluiden avulla saatiin selville, miten tilintarkastajat ymmärtävät intressitahon ja lähipiirin sekä miten tilintarkastajat kartoittavat lähipiiriin ja intressitahoon liittyvät riskit. Haastatteluiden perusteella voidaan todeta, että lähipiiriin ja intressitahon käsitteet olivat selkeät tilintarkastajille. Tilintarkastajilla on intressitahon ja lähipiirin selvittämisen avuksi mahdollisuus ostaa erilaisia raportteja. Lisäksi intressitahoa ja lähipiiriä tulee käydä läpi tilintarkastuksen yhteydessä esimerkiksi pöytäkirjojen avulla. Tilintarkastuksen aikana tilintarkastajat arvioivat erilaisia riskejä tilintarkastukseen liittyen kuten havaitsemisriski, ominaisriski, kontrolliriski sekä tilinpäätösriski.

¹ Asiasanat: tilintarkastus, lähipiiri, intressitaho

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Business Management

Author: Katri Hakola

Title of thesis: The audit-related entities and interested party

Supervisor: Tuulia Potka-Soininen

Year: 2022

Number of pages: 38

Number of appendices: -

The aim of the thesis was to investigate how auditors identify the related entities, interested parties, and the associated risks, such as detection risks and financial statement risks.

The thesis was carried out as an empirical study, which was grounded in the theory. The theoretical part deals with the concepts of related entities, interested parties and auditing in practice, in Chapters two and three. The study is discussed in Chapter four. The reporting of the research findings is discussed in Chapter five, and, finally, Chapter six deals with the conclusions and discussion.

The thesis study was conducted as a qualitative study. Three auditors from different work communities were interviewed. The study was qualitative, because only a little is known about the topic. Semi-structured interviews were used to cover the thesis topic as broadly as possible.

The interviews were used to find out how auditors understand the interested parties and related entities and how auditors identify the risks associated with the related entities and interested parties. The interviews showed that the concepts of related entities and interested parties were clear to the auditors. Auditors are able to purchase various reports to assist them in identifying the interested parties and related entities. In addition, the interested parties and related entities are discussed during the audit, when the auditor goes through the documents. During the audit, auditors assess various risks associated with the audit, such as detection risk, attribution risk, control risk, and financial statement risk.

¹ Keywords: audit, related entities, interested party

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	1
Thesis abstract	2
SISÄLTÖ	3
1 JOHDANTO	4
2 TEORIA.....	8
2.1 Lähipiiri.....	8
2.2 Intressitaho.....	10
3 TILINTARKASTUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	12
3.1 Lähipiiritapahtumien tarkastaminen.....	12
3.2 Riskit ja niiden arviointi.....	15
3.3 Huomautusvelvollisuus.....	18
4 TUTKIMUS.....	21
4.1 Haastateltavat	21
4.2 Aineiston analysointi.....	22
5 TULOKSET	23
5.1 Intressitaho ja lähipiiri laissa, ISA-standardeissa, asetuksissa sekä käytännössä ...	23
5.2 Tilintarkastajan keinot lähipiirin ja intressitahon selvittämiseksi.....	25
5.3 Riskien tunnistaminen	26
5.4 Ominaisriski.....	27
5.5 Kontrolli ja tilinpäätösriski.....	28
5.6 Havaitsemisriski	30
JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	32
5.7 Johtopäätökset.....	32
5.8 Pohdinta	33
LÄHTEET	35

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aihealue on tilintarkastuksen intressitahon ja lähipiirin tunnistaminen sekä niihin liittyvien riskien hallinta. Tilinpäätös, jossa sovelletaan PMA-asetusta 1753/2015, tulee liitetiedoissa olla maininta intressitahojen kanssa tehdyistä liiketoimista. Kun PMA-asetusta 1753/2015 ei sovelleta, tulee käyttää osakeyhtiölain 624/2006 määritelmää eli lähipiiriä, myös lähipiiriliiketoimet tulee mainita liitetiedoissa. Intressitahon ja lähipiirin määritelmät tulee tunnistaa, jotta tilinpäätöksen liitetiedot antavat oikeat ja riittävät tiedot, riippuen onko tilinpäätöksen tekemiseen käytetty PMA-asetusta 1753/2015 vai osakeyhtiölakia 624/2006.

Väärinkäytös voi olla helpompi toteuttaa lähipiiriin kuuluvan kanssa ja siksi väärinkäytöksen riskitekijät on hyvä kartoittaa. Jos tilintarkastaja tunnistaa virheen tarkastuksen aikana, hänen tulee arvioida, antaako virheellisyys viitteitä yhtiössä tapahtuneista väärinkäytöksistä (Ruohonen, 2020, s. 81). Tilintarkastukseen liittyen on useampia riskejä. Yksi keskeinen riski tilintarkastuksessa on aina olemassa oleva havaitsemisriski. Havaitsemisriskillä tarkoitetaan riskiä, mitä tilintarkastaja ei tilintarkastuksen aikana havaitse. Havaitsemisriski korostuu, jos kirjanpidon laatu ei ole niin hyvä, mutta erityisesti lähipiiriin liittyen havaitsemisriski on läsnä (Pajunen ym., 2022). Havaitsemisriskiä lisää erilaiset tekijät kuten huonosti järjestetyt kontrollit ja asiat, joita ei ole suoraan luettavissa tilinpäätöksestä, kuten lähipiiriin liittyvät asiat. Havaitsemisriskiä on mahdollista myös pienentää, jos tilintarkastaja tuntee asiakkaan hyvin ja tekee työnsä huolellisesti (Suomen Tilintarkastajat & IFA, 2014, s. 430). Jos havaitsemisriskiä ei huomata tarpeeksi aikaisin, voi tilintarkastaja antaa virheellisen tilintarkastuskertomuksen. Lisäksi on esimerkiksi tilinpäätösriski, jolla tarkoitetaan tilinpäätökseen liittyviä riskejä, jotka vaikuttavat tilinpäätöksen oikeellisuuteen. Tilinpäätösriski voi aiheuttaa tilinpäätöksen virheellisuuden (IAASB, 2020, s. 334).

Käytännön ongelmana voidaan pitää, miten tilintarkastaja tunnistaa intressitahon ja lähipiirin, arvioi niihin liittyviä riskejä, tarkastaa ja käsittelee lähipiiri-/intressitapahtumia päästäkseen raportoinnissa oikeanlaiseen raporttiin. Oikeanlainen raportointi eli todenmukainen tilintarkastuskertomus on tärkeä, koska tilintarkastuskertomuksen tulee antaa oikean ja riittävän kuvan yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta sekä täyttää tilinpäätöksen lakisääteiset vaatimukset (Tilintarkastuslaki 1141/2015). Tilintarkastuskertomuksen takana on tilintarkastajan työn suorittaminen ja raportointi, joka on tehty hyvän tilintarkastustavan ja kansainvälisten tilintarkastusalan standardien mukaisesti. PRH valvoo, että tilintarkastajat toimivat tilintarkastuslain 1141/2015 ja sen nojalla annettujen säännösten mukaisesti. PRH

valvoo tilintarkastajien toimintaa laaduntarkastusten avulla sekä myös jälkikäteen tutkinta-asi-
oita, jotka ovat yksittäistapauksia. Esimerkiksi PRH:n ylläpitämä TILA on käsitellyt tapauksen,
jossa opinnäytetyön aihepiiriin kuuluva lähipiiri on keskiössä. TILAn päätöksessä tilintarkas-
taja kokee tehneensä riittävästi toimenpiteitä lähipiirin kartoittamiseksi, mutta todellisuudessa
ja asiaa tutkittaessa dokumentaatio oli puutteellista ja virheellistä (PRH, 2022b, s. 4). Ja tä-
män vuoksi tilintarkastaja antoi vakiomuotoisen tilintarkastuskertomuksen, vaikka tilintarkas-
tuskertomukseen vaikuttavia virheellisyyksiä löydettiin kuten hallituksen jäsenten allekirjoituk-
sien päivämäärien uupuminen ja tilintarkastuskertomus oli jo annettu, vaikka tilintarkastustoi-
menpiteitä ja havaintoja jatkettiin tilintarkastuskertomuksen antamisen jälkeen (mts. 8). Tä-
män vuoksi annettu tilintarkastuskertomus oli virheellinen.

Tutkimusongelma on, miten tilintarkastaja arvioi lähipiiri- ja intressitapahtumia ja niihin liittyviä
riskejä. Tutkimusongelma pohjalta johdettiin tutkimuskysymyksiin: Mitä intressitaho ja lähipiiri
tarkoittavat lain ja käytännön kannalta? Mitä keinoja tilintarkastajalla on intressitahon ja lähi-
piirin selvittämiseksi? Miten tilintarkastaja arvioi riskejä selvitettyjen asioiden pohjalta? Vas-
tauksien saamiseksi opinnäytetyössä haastateltiin kolmea tilintarkastajaa, jotka kaikki toimi-
vat erilaisissa tilintarkastusyhteisöissä. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena,
jossa tutkimusmenetelmänä käytettiin haastattelua. Haastattelun muistiinpanot ja nauhoituk-
set litteroitiin, jonka avulla aineisto analysoitiin.

Aihealue on merkityksellinen, koska intressitahon ja lähipiirin käsitteitä saatetaan käyttää sy-
nonyymeinä. Käsitteitä ei voi käyttää synonyymeinä, koska muuten käsitteiden tarkoitus
muuttuu vääräksi. PMA-asetuksessa 1753/2015 mainitaan intressitaho ja lähipiiri on osake-
yhtiölain 624/2006 ja ISA-standardien termi. Lisäksi Patentti- ja rekisterihallitus on määritellyt
lähipiirin tai intressitahoihin liittyvien tietojen tarkastuksen yhdeksi painopistealueeksi tilintar-
kastajien laaduntarkastuksessa. Tästä syystä aihe on ajankohtainen. TILAn päätöksen mu-
kaan tilintarkastaja voi antaa väärän tilintarkastuskertomuksen yrityksestä, jos toimenpiteitä
ei ole tehty tarvittavan laajasti oikean kuvan saamiseksi (PRH, 2022b, s. 4). Toimenpiteillä
tarkoitetaan esimerkiksi lähipiirin varmistamista edunsaajaraportista. TILAn päätöksessä tilin-
tarkastaja oli kertonut hankkineensa voimassa olleen lain edellyttämät tiedot lähipiiristä ja
keskustellut yhtiön tosiasiallisen edunsaajan kanssa. Tilintarkastajan dokumentaatioissa lähi-
piiritapahtumien osalta oli ilmennyt kuitenkin puutteita. Käsitystä yhtiön lähipiiriliiketoimista- ja
suhteista ei pystytty todentamaan tilintarkastusdokumentaatiosta. Sen seurauksena tilintar-
kastuskertomus oli virheellinen ja tilintarkastaja sai varoituksen.

Tavoitteena opinnäytetyöllä on saada selville, miten tilintarkastajat päätyvät lähipiiriin ja intressitahon tunnistamiseen ja niihin liittyvien riskien kuten havaitsemisriskien ja tilinpäätösriskien havaitsemiseen. Tilintarkastajien tulee käyttää paljon ammatillista harkintaa, joka korostuu riskien havaitsemisessa. Tilintarkastaja tarvitsee työssään mahdollisimman monipuolisia työkaluja ja oikeaa tietoutta pystyäkseen tunnistamaan intressitahon ja lähipiiriin, arvioimaan niihin liittyviä riskejä, tarkastamaan ja käsittelemään lähipiiri/intressitapahtumia päästökseen raportoinnissa oikeaan lopputulokseen. Pelkkä riskien arviointi ja oikeanlaiset toimenpiteet eivät riitä, vaan dokumentaationkin tulee olla riittävällä tasolla. Oman dokumentaation perusteella muiden tulee päästä vuosien jälkeenkin samaan lopputulemaan. Tilintarkastajan tulee tunnistaa riskit, kuten havaitsemisriski, omaan työntekoonsa liittyen (Pajunen ym., 2022), tehdä monipuolisesti toimenpiteitä ja koulututtua. Tilintarkastajan toimenpiteet kohdistuvat tilintarkastuslain 1141/2015 mukaan yrityksen tilikauden kirjanpitoon, tilinpäätökseen sekä hallintoon. Tarkastustoimenpiteellä pyritään varmentumaan siitä, että kirjanpidossa olevat tiedot ja tilinpäätöksessä esitetyt tiedot täsmäävät toisiinsa. Esimerkiksi lähipiirilainan tarkastustoimenpide voi olla annetun lainan summan tarkistaminen tiliotteelta, oikean summan tulella tai lähteä tililtä, oikealle henkilölle, lainakirjan mukaisesti. Tietojen tulee olla samat, mitä tilinpäätöksen liitetiedoissa on esitetty. Tilintarkastaja dokumentoi havaintonsa työpaperille tai erilliselle työkirjalle tekemistään tarkastustoimenpiteistä.

Pelkästään lähipiiriin ja intressitahoon kohdennettua aikaisempaa tutkimusta ei ole. Tutkimukset, joissa on sivuttu aihepiiriä, on vain oma osuutensa teoriassa liittyen lähipiiriin ja intressitahoon, mutta varsinaista tutkimusta lähipiiriin ja intressitahoon pelkästään ei ole aikaisemmin suunnattu. Esimerkiksi Lankisen opinnäytetyössä käsitellään lähipiirille annettuja rahalainoja, mutta opinnäytetyö itsessään rajoittuu vain osakeyhtiöiden hallinnon tarkastukseen sen laajuuden vuoksi (Lankinen, 2021, s. 6). Lankisen (s. 24) opinnäytetyössä tutkittiin, kuinka usein osakeyhtiön hallinnon tarkastuksen aikana tulee esille virheitä tai puutteita, josta yhtenä osana on lähipiirille annetut rahalainat. Tutkimuksen perusteella lähipiirille annetut rahalainat olivat yksi yleinen virheellisyys, joka huomataan tilintarkastuksessa. Ahokkaan tutkielmassa käsitellään uuden säätiölain vaikutusta säätiöiden tarkastukseen (Ahokas, 2017, s. 2). Tutkielman yhteenvedossa (s. 69) todetaan, että säätiölakiuudistuksen myötä tärkeänä pidettiin lähipiiritapahtumien löytämistä ja yhteyttä kirjanpitoon ja tilinpäätökseen.

Opinnäytetyö toteutettiin empiirisenä tutkimuksena, jota pohjustettiin teoriolla. Teoreettinen osuus käsittelee lähipiiriin ja intressitahon käsitteitä ja tilintarkastusta käytännössä, luvuissa

kaksi ja kolme. Tutkimusta käsitellään luvussa neljä. Tutkimustulosten raportointi käsitellään luvussa viisi ja viimeisenä luvussa kuusi käsitellään johtopäätökset ja pohdinta.

2 TEORIA

2.1 Lähipiiri

Lähipiiri käsitteenä löytyy osakeyhtiölaista 624/2006, kirjanpitoasetuksesta 1339/1997 ja kansainvälisistä tilintarkastusstandardeista. Osakeyhtiölaissa 624/2006 lähipiirillä tarkoitetaan henkilöitä, johon kuuluu yhtiön emoyhtiö tai muu henkilö, jolla on kirjanpitolain (1336/1997) 1 luvun 5 §:ssä tarkoitettu määräysvalta tai yli 50 prosentin osuus kaikkien osakkeiden tuottamista äänistä (Osakeyhtiölaki 624/2006, 1 luku, 11 §). Yhtiön hallituksen ja hallintoneuvoston jäsenet, varajäsenet sekä toimitusjohtaja sijaisineen kuuluvat lähipiiriin. Osakeyhtiölain 624/2006 mukaan lähipiiri kattaa myös edellä mainittujen aviopuolisot tai heidän kanssaan samassa taloudessa asuvat avopuolisot, omat tai puolison lapset, lapsenlapset, vanhemmat ja isovanhemmat. Jollei yhtiössä ole osakkeenomistajaa, jolla on yli 50 prosentin osuus, lähipiiriin kuuluu osakkeenomistaja, jolla on vähintään 20 prosentin osuus yhtiön kaikkien osakkeiden yhteenlasketusta äänimäärästä tai on mahdollisuus käyttää muuten huomattavaa vaikutusvaltaa yhtiön taloutta ja liiketoimintaa koskevissa päätöksenteoissa. Kun ääniosuutta lasketaan ei oteta huomioon lakien äänestysrajoituksia eikä yhtiölle tai sen tytäryritykselle kuuluvia osakkeita. Ääniosuudessa otetaan huomioon osakkeenomistajan määräysvallassa olevan oikeushenkilön omistamien yhtiön osakkeiden tuottamat äänet.

Mähösen (2009, s. 203) osakeyhtiölain 624/2006 tulkinnan mukaan johtoon kuuluvia avainhenkilöillä on yhteisön toiminnan suunnittelua, valvontaa ja johtamista koskevat välilliset tai välittömät vastuut ja valtuudet, mukaan lukien toimivaan johtoon kuuluvat eli yhteisön hallituksen jäsenet. Henkilön läheisiä perheenjäseniä ovat perheenjäsenet, jotka voivat vaikuttaa kyseiseen henkilöön tai joihin kyseisen henkilön voidaan odottaa vaikuttavan yhteisön kanssa toimiessa. Kyseisiä henkilöitä ovat avo- tai aviopuolisot, lapset, avo- tai aviopuolison lapset sekä avo- tai aviopuolison huollettavat. Lähipiirisuhteita tarkastellessa kohdistetaan huomiota suhteen tosiasialliseen sisältöön eikä ainoastaan sen oikeudelliseen muotoon.

Airaksisen ym. (2018, s. 667) osakeyhtiölain 624/2006 tulkinnan mukaan yhtiön ja toisen henkilön katsotaan kuuluvan toistensa lähipiiriin, jos toinen pystyy käyttämään huomattavaa vaikutusvaltaa sen liiketoimintaa ja taloutta koskevassa päätöksenteossa tai pystyy käyttämään toiseen nähden määräysvaltaa. Lähipiiritoimia ovat mm. yhtiön osakkeenomistajalle antamat rahalainat, vakuudet sekä muut taloudelliset sitoumukset (Ruohonen, 2020, s. 205).

Lähipiiritoimien hallinnointi tulee järjestää asianmukaisesti sekä noudattaa niiden toteuttamisessa osakeyhtiölakia 624/2006 ja yhtiöjärjestystä. Tilintarkastajan tulee tarkastaa lähipiiriliiketoimia, että ne on toteutettu osakeyhtiölain mukaisesti. Osakeyhtiölaissa 624/2006 ei ole erityisiä aineellisia säännöksiä yhtiön lähipiirille annetuista vakuuksista tai lainoista, vaan niiden antamiseen sovelletaan osakeyhtiöoikeudellisia periaatteita (Airaksinen ym., 2018, s. 665). Vaikkei niiden antamiseen osakeyhtiölaissa 624/2006 ole erityisiä aineellisia säännöksiä on katsottu, että on perusteltua ilmoittaa toimintakertomuksessa lähipiirilainoista.

Osakeyhtiölain 624/2006 mukaan tiedot voidaan antaa myös liitetiedoissa. Kun yritys aikoo antaa lähipiirilainan tai -vakuuden, arvioidaan sitä aineellisessa suhteessa yhtiöön: yhtiön pysyvyyden, yhtiön toiminnan tarkoituksen, johdon huolellisuuden, yhdenvertaisuuden ja laitto-man varojenjaon näkökulmasta (Airaksinen, ym., 2018, s. 666). Lainan ja vakuuden antamisen tulee olla yhtiön etujen mukaista, lainan tai vakuuden antaminen ei saa loukata velkojien asemaa tai osakkeenomistajien yhdenvertaisuusperiaatetta. Joissakin tapauksissa lähipiirilainoja tulee arvioida omien osakkeiden hankkimisen rahoittamisena.

Intressiristiriidat osakkeenomistajien, yhtiön johdon sekä määräävien osakkeenomistajien välillä syntyvät pitkälti eduista, jotka johto ja määräävät osakkeenomistajat yhtiöstä saa, koska nämä edut lähtökohtaisesti vähentävät muiden osakkeenomistajien residuaalia (Mähönen, 2009, s. 238). Sen seurauksena intressiristiriidan vähentämiseksi on tärkeää, että johto ja määräävät osakkeenomistajat antavat avoimesti tietoa osakkeenomistajille saamistaan eduistaan esimerkiksi palkkioistaan, myös osakkeina, optioina ja eläkkeinä saaduista palkkioista. Kyseinen tiedonantovelvollisuus on tärkeä osa johdon toimintaan kuuluvista velvollisuuksista.

Kirjanpitoasetuksessa 1339/1997 lähipiiri määritellään sellaisena kuin se on määritelty kansainvälisissä tilinpäätösstandardeissa. ISA-standardien mukaan lähipiiriin kuuluu, jos lähipiiriin kuuluva osapuoli pystyy huomattavan vaikutusvaltansa tai määräysvaltansa perusteella käyttämään määräävää vaikutusvaltaa yhteisöön tai yhteisön johtoon (IAASB, 2020, s. 594). Kirjanpitoasetuksen 1339/1997 mukaan lähipiiriliiketoimet on esitettävä tilinpäätöksen liitetiedoissa, jos liiketoimia lähipiirin kanssa ei ole toteutettu tavanomaisin kaupallisin ehdoin ja liiketoimet ovat olennaisia. Yksittäisiä tietoja liiketoimista voidaan yhdistellä liiketoimien lajien mukaisesti, ellei tietojen erillistä esittämistä voida pitää välttämättömänä arvioitaessa liiketoimien vaikutusta kirjanpitovelvollisen taloudelliseen asemaan (Kirjanpitoasetus 1339/1997, 2 luku 7 b §).

Osakeyhtiön 624/2006 mukaan lähipiiriin kuuluu henkilö, jolla on kirjanpitolain 1336/1997 1 luvun 5 § tarkoittama määräysvalta tai yli 50 prosentin osuus kaikkien osakkeiden tuottamista äänistä (Osakeyhtiölaki 624/2006). Osakeyhtiölain 624/2006 mukaan yhtiön hallintoelimet kuuluvat lähipiiriin, mukaan lukien myös heidän perheensä ja osa sukulaisista. Kirjanpitoasetuksen 1339/1997 ja ISA-standardien mukaan lähipiirillä tarkoitetaan henkilöä, jolla on määräysvallan tai huomattavan vaikutusvallan perusteella mahdollisuus käyttää määräävää vaikutusvaltaa yhteisöön tai sen johtoon (IAASB, 2020, s. 594).

2.2 Intressitaho

PMA-asetuksen 1753/2015 mukaan intressitaholla tarkoitetaan oikeushenkilöä pienyrityksessä, joka on määräysvaltasuhteessa tai osakkuusyhteyssuhteessa. Lisäksi intressitahoihin luetaan hallituksen kuuluvat jäsenet ja varajäsenet, toimitusjohtaja sekä vastaaviin toimieliimiin kuuluvat henkilöt. Liitetieto intressitahojen kanssa tulee olla tilinpäätöksessä, jos se on tarpeen oikean ja riittävän kuvan antamiseksi. Voidaan todeta, että Osakeyhtiölain 624/2006 antama kuvaus lähipiiristä on paljon laajempi kuin PMA-asetuksen 1753/2015 antama kuva intressitahosta. Ruohosen (2020, s. 205) mukaan pien- ja mikro-osakeyhtiöiden ei ole pakko laatia toimintakertomusta, jonka seurauksena ei myöskään velvollisuutta kertoa lähipiiriä koskevista lainoista toimintakertomuksessa.

Tilinpäätöksen liitetiedoissa on esitettävät tiedot pienyrityksen ja tämän intressitahoihin kuuluvien välisistä liiketoimista, jos niitä ei ole toteutettu tavanomaisin kaupallisin ehdoin ja ne ovat olennaisia esim. suuruudeltaan (PMA 1753/2015, 3 luku, 10 §). Liiketoimia ei tarvitse tilinpäätöksessä esittää eriteltyinä, jos tietojen yhdistäminen ei muuta liiketoimen vaikutusta pienyrityksen taloudelliseen asemaan. Intressitahoon liittyvästä toimesta tulee seuraavat tiedot ilmoittaa tilinpäätöksessä: kuvaus liiketoimesta, liiketoimen arvo, intressisuhteen luonne ja muut taloudellisen aseman arvioimisen kannalta välttämättömät tiedot.

Lähipiirin ja intressitahon määritelmien erottaminen voi olla joissain tilanteissa haastavaa. Osakeyhtiölaissa 624/2006 ja ISA-standardeissa lähipiiriä on selvennetty suhteellisen laajasti kuin taas PMA-asetuksessa 1753/2015 intressitaho on määritelty suhteellisen suppeasti. Oli kyse lähipiirin tai intressitahon kanssa tehdystä liiketoimesta, ne tulee mainita liitetiedoissa, jos ne ovat olennaisia. Suoraa totuutta ei ole, milloin intressitahon tai lähipiirin kanssa tehty liiketoimi tulee mainita ja milloin se poikkeaa tavanomaisesta. Sen seurauksena

tilintarkastajan tulee tarkastaa näitä liiketoimia, koska toisen mielestä liiketoimi voi olla olen-
nainen ja toisen mielestä taas ei. Lyhykäisydessään lähipiirin ja intressitahon eroavaisuutta
voi hahmottaa niiden laajuudella. Lähipiiri osakeyhtiölain 624/2006 mukaan kattaa yrittäjän
kanssa saman katon alla asuvat ihmiset lapsista vaariin, mutta PMA-asetuksen 1753/2015
mukaan intressitahon käsitys ei ole niin laaja. Kummassakin hallitukseen kuuluvat ja mää-
räysvaltasuhteessa olevat kuuluvat intressitahoon ja lähipiiriin, mutta vaikka kuuluisi lähipiiri-
in, ei tarkoita sitä, että kuuluisi intressitahoon. Esimerkiksi jos yrittäjällä A on lapsi B. Yrittä-
jän lapsena B kuuluu lähipiiriin, mutta koska hän ei kuulu hallitukseen tai vastaaviin päätäntä-
elimiin, ei lapsi B kuulu intressitahoon. Silloin lapsi B kuuluisi intressitahoon, jos olisi hallituk-
sen jäsen tai olisi yrityksen kanssa osakkuus- tai määräysvaltasuhteessa.

Intressitaholla tarkoitetaan oikeushenkilöä, joka on määräysvalta- tai osakkuussuhteessa kir-
janpitovelvollisen kanssa. Intressitahoon kuuluvia henkilöitä on toimitusjohtaja, hallituksen va-
rajäsenet ja varsinaiset jäsenet sekä vastaaviin hallintoelimiin kuuluvat henkilöt (PwC, 2017).
Tavanomainen liiketoimi intressitahojen kanssa on esimerkiksi emoyhdistyksen tai -säätiön
tytäryrityksilleen toteuttamat hallintopalvelut (mt.). Tavanomaisia liiketoimia voi olla myös ko-
kouspalkkioiden maksaminen, mutta kyseessä voi olla myös poikkeuksellinen ja liitetietoihin
laadittava toimi, jos kokouspalkkiot ovat tavanomaista suurempia. Intressitahojen kanssa to-
teutettujen liiketoimien osalta kannattaa aina miettiä, että jos tiedon jättää liitetiedoista pois,
vaarantaako se oikean ja riittävän kuvan välittymisen tilinpäätöksestä. PMA-asetusta
1753/2015 on perusteltu, että PMA-asetuksen 1753/2015 tarkoittaman lähipiirin ja kirjanpi-
toasetuksen 1339/1997 tarkoittaman lähipiirin välille on haluttu selkeää eroa käyttämällä ter-
miä intressitaho PMA-asetuksessa 1753/2015. PMA-asetuksessa 1753/2015 ei edellytetä si-
saryitysten välisten liiketoimien esittämistä.

3 TILINTARKASTUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tilintarkastajaa velvoittaa työtä tehdessä erilaiset lait ja standardit kuten osakeyhtiölaki 624/2006, PMA-asetus 1753/2015, kirjanpitolaki 1336/1997, kirjanpitoasetus 1339/1997, tilintarkastuslaki 1141/2015 ja ISA-standardit. ISA 550 -standardin mukaan tilintarkastajalla on velvollisuuksia lähipiiriin tarkastamisteen. Tilintarkastajan tulee muodostaa käsitys yhteisön lähipiirisuhteista ja -liiketoimista, vaikka niihin liittyvää tietoa ei sovellettavassa tilinpäätösnormistossa olisi ollenkaan tai tietoa olisi hyvin vähän saatavilla (mts. 670). Käsityksen muodostaminen on tärkeää, koska lähipiirisuhteet ja -liiketoimet vaikuttavat tilinpäätöksen oikeellisuuteen ja harhaanjohtavuuteen. Lähipiirisuhteista ja -liiketoimista käsityksen muodostaminen on relevanttia myös väärinkäytöksen riskitekijöiden arvioinnissa. Tilintarkastaja ei voi täysin välttää riskiä tilinpäätökseen sisältyvistä olennaisilta virheellisyyksiltä tilintarkastuksen luontaisen rajoitteiden vuoksi.

3.1 Lähipiiritapahtumien tarkastaminen

Tilintarkastuksessa selvitetään, onko yhteisö tehnyt sopimuksia lähipiiriin kuuluvan kanssa. Yhteisö saa tehdä sopimuksia osakkeenomistajankin kanssa, mutta tällöin tulee tilintarkastajan selvittää, onko sopimus tehty yhtiön edun mukaisesti ja kyseistä osakkeenomistajaa suosimatta (Tomperi, 2015, s. 78). Lähipiirille annettu laina on harvoin yhtiön edun mukainen ja jos laina on annettu osakkaalle, se rikkoo myös yhdenvertaisuuden periaatetta. Tilintarkastajan tulee tarkastaa, miten lähipiiri yhteisössä määritellään ja miten sitä koskevat tapahtumat käsitellään yhteisössä. Jos yhteisö on tehnyt sopimuksen lähipiiriin kuuluvan kanssa, tulee kyseisten sopimusten ehdot käydä läpi tilintarkastuksessa yksityiskohtaisesti. Johdon on valvottava lähipiiriliiketapahtumia, että ne pystytään tietojärjestelmissä erottamaan asianmukaisesti ja että niistä annetaan lain edellyttämien tiedot tilinpäätöksen liitetiedoissa (mts.79).

Tilintarkastaja voi tiedustella johdolta transaktioista lähipiiriin kanssa ja pyytää lähipiirilistausta (lähipiirirekisteriä), joka on ajan tasalla (Grant Thornton, 2019). Riskienhallinnan näkökulmasta lähipiirirekisteri on hyvä olla, koska sen avulla voidaan osoittaa johdon toimineen huolellisesti. Se mahdollistaa myös lähipiiritapahtumien ja niiden asianmukaisen seurannan. Johdon pitäisi pystyä kertomaan, keitä lähipiiriin kuuluu ja millaisia liiketapahtumia lähipiiriin ja yhtiön välillä on. Tilinpäätöksen liitetiedoissa tulee esittää lähipiiriliiketoimet, jotka ovat olennaisia ja ovat toteutettu epätavanomaisin ehdoin. Liitetiedoissa tulisi kuitenkin esittää myös lähipiiritapahtumat, jotka ovat tehty tavanomaisin ehdoin, mutta ovat olennaisia oikean ja riittävän

kuvan kannalta. Esimerkiksi liitetieto voisi olla tarpeen tilanteessa, missä yhtiön liikevaihto kokonaisuudessaan koostuu myynnistä lähipiiriin kuuluvalla taholla, joka ei ole konserniyhtiö. Sen lisäksi lähipiirilainoista, -vastuista ja -vastuusitoumuksista on ilmoitettava määrättyjä tietoja. Lähipiiriliiketoimiin tulee suhtautua huolellisesti, koska niihin liittyy vahingonkorvausvelvollisuusriski ja rikosoikeudellisia riskejä. Myös lähipiiriin kuuluva henkilö hyötyy lähipiiritapahtumien hyvästä dokumentoinnista, koska ristiriitatilanteessa sen avulla voidaan osoittaa, että lähipiirisuhde on ollut yhtiön tiedossa. Esimerkiksi yhtiö ei voi vedota omaan tietämättömyyteensä, jos tilintarkastaja on tunnistanut lähipiirin, dokumentoinut sen hyvin ja keskustellut asiasta yhtiön kanssa. Yhtiö ei voi ns. pestä käsiään tilanteesta esittämällä tietämättömyyttä, koska väitettä vastaan on todisteita ja yhtiö on itse vastuussa tekemisestään. Hyvän dokumentaation perusteella lähipiiriin kuuluva ei itse joudu tilanteesta vastuuseen, vaan yhtiö joutuu.

ISA-standardien noudattaminen kuuluu hyvään tilintarkastustapaan ja niiden mukaan tilintarkastajalla on velvollisuus tarkastaa lähipiiritapahtumat ISA 550 -standardin mukaan (PRH, 2022a, s. 4). Standardia on tullut soveltaa 15.12.2009 tai sen jälkeen alkavilta tilikausilta laadittavien tilinpäätösten tilintarkastuksissa. ISA-standardi velvoittaa sisällyttämään lähipiiriä koskevaa tilintarkastusdokumentaatioon lähipiiriin kuuluvien osapuolten nimet ja tiedot lähipiirisuhteiden luonteesta. TILAn päätöksessä diaarinumero: PRH/3689/10000/2018 tilintarkastaja ei ollut hankkinut tarpeellista käsitystä yhtiön lähipiirisuhteista ja -liiketoimista tilintarkastusdokumentaation perusteella. Päätös olisi voinut olla erilainen, jos tilintarkastaja olisi dokumentoinut paremmin tekemänsä työn. Kyseisessä TILAn ratkaisussa tilinpäätöksen on kirjoittanut vain yksi hallituksen jäsen, vaikka tilinpäätöksessä olisi tullut olla useampi allekirjoittaja. Koska tilintarkastaja ei ollut tehty riittäviä toimenpiteitä lähipiirin tunnistamiseksi ja dokumentoinut esim. hallituksen jäseniä nimien kera, ei tilintarkastaja huomannut virhettä (PRH, 2022b, s. 5).

ISA-standardin 550 mukaan lähipiirin tarkastus voidaan jakaa neljään eri vaiheeseen: käsityksen muodostaminen, riskien tunnistaminen ja arvioiminen, riskeihin vastaaminen eli tilintarkastustoimenpiteet sekä tilinpäätöstietojen tarkastaminen (Suomen Tilintarkastajat, 2022, s. 8). Ensimmäinen asia mitä tilintarkastajan tulee tehdä, on hankkia asiakkaasta riittävästi tietoa voidakseen tunnistaa ja arvioida olennaisen virheellisyyden riskit tilinpäätökseen liittyen. ISA 550 Lähipiiri -standardin mukaan tietoa tulee hankkia myös lähipiirisuhteista ja

liiketoimista, jotta tilintarkastaja voi tunnistaa ja arvioida niihin liittyviä olennaisen virheellisyyden riskejä. Lähipiiritoimet ovat yleensä osa yhtiön tavallista liiketoimintaa.

Yrityksen johdon vastuulla on yhteisön sisäisen valvonnan ja kontrollien järjestäminen niin, että lähipiiriliiketoimet on mahdollista tunnistaa, hyväksyä, raportoida asianmukaisesti tilinpäätöksessä ja kirjataan oikein kirjanpitoon (Suomen Tilintarkastajat & IFA, 2014). Tilintarkastajan tulee muodostaa käsitys kontrolleista ja sisäisestä valvonnasta, joita johto on mahdollisesti järjestänyt. Kaikkien yritysten kohdalla tilintarkastajan työ ei ole niin helppoa ja nopeaa, koska kaikissa yhteisöissä ei välttämättä ole sisäistä valvontaa, joka koskee lähipiiriliiketoimia ja on mahdollista, että johto ei ole tunnistanut lähipiiriosapuoliaan. Yhteisön lähipiirin kartoittamiseksi tilintarkastaja voi tutkia asiakirjoja, esim. hallituksen kokouspöytäkirjoja, jos tarvitsee varmuutta tietoihinsa ja/tai yhteisö ei itse ole hahmottanut lähipiiriään. Muita asiakirjoja, joiden tutkimisesta on hyötyä lähipiirin kartoittamiseen, on mm. tiedot tosiasiallisista edunsaajista, kaupparekisteriote sekä osakasluettelo. Lisäksi lähipiirin tunnistamiseen auttaa, jos tilintarkastaja muodostaa käsityksen yhteisön omistus- ja hallintorakenteesta, investoinneista, joita on tehty tai aiotaan tehdä sekä miten yhteisö on rahoitettu ja organisoitu.

Kirjanpitoasetuksen 1339/1997 2 luvun 7 b § mukaan tilinpäätöksen liitetiedoissa tulee esittää tiedot kirjanpitovelvollisen ja tämän lähipiiriin kuuluvien liiketoimista, jos niitä ei ole toteutettu tavanomaisin kaupallisin ehdoin ja ne ovat olennaisia. Liitetiedoissa tulee esittää liiketoimen kuvaus, arvo, lähipiirisuhteen luonne sekä muut kirjanpitovelvollisen taloudellisen aseman arvioimisen kannalta välttämättömät tiedot. PMA-asetuksen 1753/2015 3 luvun 10 § mukaan intressitahoon liittyvästä toimesta tilinpäätöksen liitetiedoissa tulee esittää vaadittavat tiedot, jos liiketoimi on olennainen ja sitä ei ole toteutettu tavanomaisin kaupallisin ehdoin. Vaadittavat tiedot ovat liiketoimen kuvaus, arvo, intressisuhteen luonne sekä muut pienyrityksen taloudellisen aseman arvioimisen kannalta välttämättömät tiedot. Asetusten perusteella voidaan todeta, että tilinpäätöksien liitetiedoissa tulee olla hyvin samat tiedot liiketoimista, riippumatta siitä, onko liiketoimi tehty lähipiirin vaiko intressitahon kanssa.

Tilinpäätöksen tarkastamisen yhteydessä tilintarkastaja tarkastaa liitetiedot, joista säädetään kirjanpitoasetuksessa 1339/1997 ja PMA-asetuksessa 1753/2015 (Ruohonen, 2020, s. 39). Liitetiedot ovat osa hallinnon tarkastusta, koska ne voivat tuoda esille sellaisia seikkoja, joiden vuoksi tilintarkastajan on tarkastettava yhtiön hallintoa koskevaa seikkaa. Liitetiedoista voi käydä ilmi esimerkiksi yhtiön johdolle annettuja merkittäviä sopimuksia kuten vakuuksia ja vastuusitoumuksia. Liitetiedoista voi myös ilmetä muita osakeyhtiön hallintoon liittyviä

seikkoja, joiden takia tarkastuksen yhteydessä hallintoa tulee tarkemmin selvittää. Intressitahoitukset hyötyvät kuitenkin hallinnon tarkastamisesta (mts. 301). Se tarjoaa intressitahoille lisätietoa yhtiön toiminnan lainmukaisuudesta ja siinä esiintyvistä mahdollisista puutteista.

3.2 Riskit ja niiden arviointi

ISA 315 -standardin mukaan tilintarkastajalla on velvollisuus tunnistaa tilinpäätöksen kannalta olennainen riski ja riskejä tulee arvioida myös yhtiön toimintaympäristön näkökulmasta (Ruuhonen, 2020, s. 85). Kyseisessä standardissa käsitellään yhtiön riskienarviointiprosessia ja tilintarkastajan riskienarviointitoimenpiteitä esimerkiksi johdolle tehtäviä tiedusteluja. Standardissa määritellään, että tilintarkastajan tulee muodostaa käsitys yhtiöstä ja sen toimintaympäristöstä. Tarkasteltavia seikkoja yhtiöstä ja sen toimintaympäristöstä ovat silloin mm. yhtiön omistus- ja hallintorakenne, rahoitus, tilinpäätöksen laatimisperiaatteet, yhtiön tavoitteet ja strategia. Tilintarkastajan tulee pyrkiä tunnistamaan yhtiön relevantit kontrollit ja muodostaa käsitys sen valvontaympäristöstä. ISA 315 -standardin määräykset kytkeytyvät tilinpäätöksen oikeellisuuden varmentamiseen sekä kirjanpidon ja tilinpäätöksen väliseen yhteyteen. Tilintarkastajan arvioidessa riskien merkittävyyttä hänen tulee arvioida, onko kyseessä väärinkäytösriski tai lähipiiriin liittyvä toimi tai muuten epätavalliselta vaikuttava liiketoimi (mts. 86). Sisäistä tarkastusta voi hyödyntää muodostettaessa käsitystä yhtiöstä sekä riskien arvioinnissa. Hallinnon tarkastukseen kytkeytyy myös merkittävien riskien arviointi. Hallinnon tarkastuksessa arvioidaan johdon toimia ja pyritään tunnistamaan yhtiön hallintoa koskevat olennaiset riskit. Käsityksen muodostaminen yhtiön riskiarvioinnista ei tapahdu tietyssä vaiheessa tilintarkastusta, vaan se kestää koko tilintarkastuksen ajan. Riskienarviointitoimenpiteenä voi olla yksityiskohtaisemman tarkastuksen tekeminen esimerkiksi yhtiön liiketoimintasuunnitelmaan, hallintoelinten pöytäkirjoihin sekä johdon laatimiin raportteihin.

ISA 550:n mukaan tilintarkastajan tulee arvioidessaan väärinkäytöksen riskitekijöitä muodostaa käsitys yhteisön lähipiirisuhteista ja -liiketoimista (Ruuhonen, 2020, s. 81). Väärinkäytös voi olla helpompi toteuttaa lähipiiriin kuuluvan kanssa ja siksi väärinkäytöksen riskitekijät on hyvä kartoittaa. Jos tilintarkastaja tunnistaa virheen tarkastuksen aikana, hänen tulee arvioida, antaako virheellisyys viitteitä yhtiössä tapahtuneista väärinkäytöksistä. Sillä ei ole väliä, onko virhe olennainen vai epäolennainen. Jos kyseessä on oleellinen virhe, tilintarkastajan tulee mahdollisesti muuttaa tilintarkastussuunnitelmaansa ja suorittaa havaittuihin puutteisiin seikkaperäisempiä tilintarkastustoimenpiteitä. Lähipiiriin sovelletaan myös

tuottamusolettemaa silloin kun yhtiölle, osakkeenomistajalle tai muulle henkilölle on aiheutettu vahinkoa osakeyhtiön lähipiiriin kuuluvan eduksi (mts. 191). Tehty toimi on oikeustoimi tai vastaava, siihen rinnastettava järjestely (mts. 192). Jos vahinkoa kärsinyt väittää, että johto on rikkonut yhtiöjärjestystä tai osakeyhtiölakia 624/2006 törkeästä tuottamuksesta tai tahallisesti, on vahingonkärsijällä velvollisuus todistaa väitteensä.

Lähipiirin riskiarvio perustuu tilintarkastajan ammatilliseen harkintaan (Suomen Tilintarkastajat & IFA, 2014). Tilintarkastajan tulee pitää merkittävänä riskeinä tavanomaiseen liiketoimintaan kuulumattomia merkittäviä lähipiiriliiketoimia sekä tulee ottaa huomioon mahdollisesti tunnistamansa lähipiiriin liittyvät väärinkäytöksen riskitekijät. Kaikki huomiot ja toimenpiteet tulee dokumentoida niin, että niitä pystyy tarkastelemaan jälkikäteen ja tulemaan samaan lopputulokseen. ISA 550:n mukaiset tarkastustoimenpiteet ovat tarkkaavaisena pysyminen aiemmin tunnistamatta tai ilmoittamatta jääneiden merkittävien lähipiiriliiketoimien tai lähipiirisuhteiden varalta sekä asianmukaisten toimien suhteen, mikäli tällaisia havaitaan. Edelleen myös merkittävien tunnistettujen yhteisön tavanomaiseen liiketoimintaan kuulumattomien liiketoimien tarkastaminen.

Tilintarkastaja hankkii ja arvioi tilintarkastusevidenssiä eli tapahtumaa todentavaa (esim. dokumentteja) näyttöä saadakseen kohtuullisen varmuuden tilinpäätöksen oikeellisuudesta. Tilintarkastusriskistä puhutaan, kun tilintarkastaja huomaamatta antaa puhtaan kertomuksen, vaikka tilinpäätös sisältää olennaisen virheen tai puutteen ja se jää huomaamatta. Tilintarkastusriski voidaan jakaa kahteen eri osaan, olennaisen virheen tai puutteen riskiin sekä havaitsemisriskiin. Olennaisen virheen tai puutteen riski voidaan vielä jakaa kahteen osa-alueeseen: ominais- ja kontrolliriskiin (Tomperi, 2015, s. 34). Ominaisriskillä tarkoitetaan tietyn toiminnon tai tilinpäätöksen erän alttiutta virheelle tai puutteelle. Mitä vaikeampi ja monimutkaisempi tapahtuma tai laskutoimitus on, sitä suurempi alttius sillä on virheille ja puutteille. Esimerkiksi jos palkkoja maksetaan vain yhteen työehtosopimuksen piiriin kuuluville, ei riski ole niin suuri. Jos taas palkkoja maksetaan useamman työehtosopimuksen mukaan eri henkilöille, virheen todennäköisyys kasvaa. Ulkoiset olosuhteet voivat aiheuttaa myös liiketoimintariskejä, jotka vaikuttavat toimintariskiin. Esimerkiksi jatkuvan kehityksen seurauksena tuote vanhentuu ja se voi johtaa vaihto-omaisuuden yliarvostukseen.

Kontrolliriskillä tarkoitetaan nimen mukaisesti yhtiön kontroleihin liittyvää riskiä (Tomperi, 2015, s. 34). Kontrolliriskissä yhteisön sisäinen valvonta ei havaitse olennaista virhettä tai puutetta ajoissa tilinpäätökseen liittyen. Tehokas ja toimiva sisäinen valvonta pienentävät tätä

riskiä. Kontrolliriskiltä ei voi välttyä, koska luontaisesti sitä esiintyy aina jonkin verran sisäisen valvonnan luontaisten rajoitteiden takia.

Havaitsemisriski tarkoittaa riskiä siitä, että tilintarkastaja ei huomaa virhettä tilintarkastuksen aikana. Pajunen ym. (2022) selvittivät kyselyn avulla, miten tilintarkastajat hallitsevat havaitsemisriskiä työssään. Tilintarkastuksessa on aina havaitsemisriski, vaikkei sitä itse niin tiedostaisi. Havaitsemisriskiä lisää erilaiset tekijät kuten huonosti järjestetyt kontrollit ja asiat, joita ei ole suoraan luettavissa tilinpäätöksestä, kuten lähipiiriin liittyvät asiat. Havaitsemisriskiä on mahdollista myös vähentää, jos tilintarkastaja tuntee asiakkaan hyvin ja tekee työnsä huolellisesti. Työn huolellisella tekemisellä tarkoitetaan sitä, että tilintarkastaja lakien ja standardien mukaan tekee työnsä, tekee vaadittavat toimenpiteet tilintarkastusevidenssin saamiseksi sekä dokumentoi havaintonsa mahdollisimman tarkasti. Tilintarkastajan ei tule huomata kaikkia pieniä virheitä vaan kaikki olennaiset virheet (Suomen Tilintarkastajat & IFA, 2014, s. 430). Keskeisten seikkojen huomioimisella pystyy suuntaamaan tarkastustyötä oikeisiin kohteisiin, tärkeintä on keskittyä suuriin riskeihin (mts. 428). Havaitsemisriskiä ei ole mahdollista poistaa kokonaan omassa tarkastuksessaan, koska tilintarkastaja ei yleensä tarkasta kaikkea aineistoa (Tomperi, 2015, s. 34). Mitä riskialttiimpi toiminta yrityksellä on, sitä enemmän sen tarkastamisessa on käytettävä tilintarkastusresursseja virheiden poissulkemiseen. Jos virhe on pieni ja alle olennaisuuden, ei tarvitse käyttää niihin paljoa resursseja.

Tilintarkastajan suorittaessaan yksinomaan aineistotarkastustoimenpiteitä tulee havaitsemisriski pitää hyväksyttävällä tasolla, koska tilintarkastustoimenpiteet ovat vain siten tehokkaita (Halonen & Steiner, 2009, s. 220). Esimerkiksi tilintarkastaja pitää pitkäaikaisten lainojen tapahtumien yksityiskohtaista tarkastusta tehokkaana, koska tapahtumia tukevaa evidenssiä on saatavilla useista relevanteista lähteistä kuten laina-asiakirjoista ja tapahtumien määrä on suppea. Tilintarkastajan arvioidessa kontrollitason alentuneen maksimaalisesta tasosta, tarkoittaa se yleensä aina tarvetta kontrollien testaamisen laajentamiselle. Laajennettujen kontrollien testaamisen avulla tilintarkastaja saa tukea alentuneelle kontrolliriskille. Laajennettujen kontrolliriskien testaamisen seurauksen kuitenkin havaitsemisriski kasvaa, mutta aineistotarkastustoimenpiteitä ei tarvitse määrällisesti suorittaa niin paljoa (mts. 282). Halosen ja Steinerin (s. 45) mukaan havaitsemisriskissä olennainen riski voi olla useamman riskin muodostama kokonaisuus, joka kokonaisuutena on olennainen, mutta riskit yksittäisenä eivät välttämättä ole olennaisia. Esimerkiksi havaitsemisriskissä on huomattu kaksi erillistä riskiä tarkastukseen liittyen. Yksin riski ei itsessään ole esimerkiksi euromääräisesti olennainen ja aiheuta

tilinpäätöksen oikeellisuudelle haittaa. Kun kaksi vähäisesti olennaista riskiä lasketaan, vaikka euromääräisesti yhteen ja ylittävät olennaisuuden, ovat riskit loppujen lopuksi olennaisia ja ne tulee huomioida.

Tilinpäätökseen vaikuttavia riskejä ovat tilinpäätöstason olennaisen virheellisyyden riskit. Tilinpäätöksen vaikuttavat riskit liittyvät tilinpäätökseen laajasti kokonaisuutena sekä voivat vaikuttaa useampaan kannanottoon. Tilinpäätöstason riskit voivat olla hyvinkin relevantteja, kun tilintarkastaja arvioi väärinkäytöksestä johtuvan olennaisen virheellisyyden riskejä (IAASB, 2020, s. 334). Tilinpäätöstason riskit voivat johtua yrityksen valvontaympäristöstä, joka on puutteellinen. Esimerkiksi puutteet voivat olla johdon pätemättömyys tai tilinpäätöksen laatimisen valvomisen heikkous.

ISA 315 -standardin mukaan tilintarkastajalla on velvollisuus tunnistaa tilinpäätöksen kannalta olennainen riski ja riskejä tulee arvioida myös yhtiön toimintaympäristön näkökulmasta (Ruohonen, 2020, s. 85). ISA 550:n mukaan tilintarkastajan tulee arvioidessaan väärinkäytöksen riskitekijöitä muodostaa käsitys yhteisön lähipiirisuhteista ja -liiketoimista (Ruohonen, 2020, s. 81). Lähipiirin riskiarvio perustuu tilintarkastajan ammatilliseen harkintaan (Suomen Tilintarkastajat & IFA, 2014). Tilintarkastusriski voidaan jakaa kahteen eri osaan, olennaisen virheen tai puutteen riskiin sekä havaitsemisriskiin (Tomperi, 2015, s. 34). Ominaisriskillä tarkoitetaan tietyn toiminnon tai tilinpäätöksen erän alttiutta virheelle tai puutteelle. Kontrolliriskillä tarkoitetaan nimen mukaisesti yhtiön kontroleihin liittyvää riskiä. Havaitsemisriski tarkoittaa riskiä siitä, että tilintarkastaja ei huomaa virhettä tilintarkastuksen aikana. Tilinpäätösriskillä tarkoitetaan tilinpäätökseen vaikuttavia riskejä.

3.3 Huomautusvelvollisuus

Tilintarkastuslain 1141/2015 3 luvun 5 § mukaan tilintarkastaja antaa kertomuksen, joka on vakiomuotoinen, varauman sisältävä tai kielteinen. Tilintarkastuskertomuksessa tilintarkastajan tulee todeta, onko tilintarkastuksen yhteydessä havainnut olennaisia virheellisyyksiä toimintakertomuksessa, onko yhtiömies, hallituksen, hallintoneuvoston tai muun vastaavan toimielimen jäsen, varapuheenjohtaja tai puheenjohtaja, toimitusjohtaja tai muu vastuuvollinen syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta voi seurata vahingonkorvausvelvollisuus säätiötä tai yhteisöä kohtaan tai onko rikkonut yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia, yhtiöjärjestyksestä, yhtiösopimusta tai sääntöjä. Huomautusvelvollisuus koskee myös yhtiön lähipiiriä.

Tilintarkastuslain 1141/2015 3 luvun 5 § on mainittu hallitus ja muita vastaavanlaisia toimieläimen jäseniä. Tilintarkastuslain 1141/2015 3 luvun 5 § mainitut toimielimet ovat sellaisia, jossa on myös yhtiön lähipiiriin kuuluvia henkilöitä. Tilintarkastaja voi kommentoida lähipiirin tai intressitahon kanssa tehtyihin liiketoimiin tilintarkastuskertomuksessa, jos niitä ei ole liitetiedoissa mainittu tai ilmoitettu oikein.

Tilintarkastuslaissa 1141/2015 ei ole selvää, kuuluuko tilintarkastajan huomautusvelvollisuuden hallinnon tarkastaminen (Ruohonen, 2020, s. 95). Huomautusvelvollisuudessa on kyse siitä, että tilintarkastajan velvollisuus on arvioida ammatillisen harkintansa avulla, milloin huomautus tulee tehdä tai milloin se tulee jättää tekemättä (mts. 96). Tilintarkastaja arvioi johdon laiminlyönnin merkitystä. Tilintarkastaja ei puutu jokaiseen pieneen seikkaan ja epäolennaisiin asioihin, eikä toimi moraalisen kompassina, onko johto tehnyt oikeita päätöksiä. Huomautusvelvollisuus koskee tilintarkastuslain 1141/2015 mukaan osakeyhtiön johdon eli toimitusjohtajan, hallituksen jäsenen ja hallintoneuvoston jäsenen toimintaa. Huomautusvelvollisuus ei kehota suoraan huomauttamaan, vaan tilintarkastaja puuttuu ainoastaan laiminlyönneihin ja tekoihin, joihin yhtiön johto on syyllistynyt. Jos hallinto ei olisi tilintarkastuksen kohteena, voitaisiin tulkita huomautusvelvollisuuden jopa rajautuvan koskemaan ainoastaan tilinpäätöksen ja kirjanpidon tarkastuksen yhteydessä havaittavia seikkoja, mikä kaventaisi huomautusvelvollisuuden sisältöä (mts. 97).

Tilintarkastajalla ei voi olla varmuutta siitä, onko johto syyllistynyt vahingonkorvauksen aiheuttavaan tekoon (Ruohonen, 2020, s. 103). Tekemiensä selvityksien pohjalta tilintarkastaja selvittää onko havaitulla vahingolla vahingonkorvausvastuun edellytykset olemassa. Arviointia hankaloittaa se, että johdon vahingonkorvausvelvollisuus voi syntyä lievänkin tuottamuksen nojalla. Asiasta tulee ensin olla tilintarkastusevidenssiä, jonka johdosta tilintarkastajalle syntyy perusteltu syy olettaa, että vahinko on aiheutunut tai on aiheutumassa. Voidaan todeta, että tilintarkastajalla ei ole velvollisuutta huomauttaa johdon mahdollisesta vahingonkorvausvelvollisuudesta, jos kyseessä on vähäinen vahinko.

Huomautusvelvollisuudessa tulee erikseen tarkastella sitä, milloin tilintarkastaja voi jättää huomauttamatta johdon teosta tai laiminlyönnistä asian vähäisyyden vuoksi (Ruohonen, 2020, s. 110). Sitä tulee arvioida yhtiöjärjestyksen ja sääntelyn noudattamisen sekä johdon mahdollisesti aiheuttaman vahingon osalta (mts. 111). Vähäisyyskriteeri punnitaan Ruohosen (s. 111) mukaan seuraavista näkökulmista: 1) tilintarkastuksen intressitahot, 2) olennaisuus ja tilintarkastajan ammatillinen harkinta, 3) säännöksen luonne, 4) tahallisuus, 5) vahingon

määrä ja 6) yhtiön koko. Vähäisyyskriteerin punninnassa tulee ottaa huomioon tilintarkastuksen intressitahot, koska on keskeistä, milloin tieto on tilintarkastuskertomuksen käyttäjien näkökulmasta olennainen.

Tilintarkastajaa koskee ilmoitusvelvollisuus liittyen havaitsemiinsa väärinkäytöksiin (Ruohonen, 2020, s. 125). Ilmoitusvelvollisuudessa tilintarkastajalla on velvoite ilmoittaa säännösten tai määräysten vastaisuuksista tarkastuskohteena olevalle yhteisölle tai säätiölle. Ilmoitusvelvollisuus liittyy pyrkimykseen torjua harmaata taloutta ja talousrikollisuutta. Esimerkiksi tilintarkastaja ilmoittaa havaitsemastaan epäilyttävästä liiketoimesta rahanpesun selvittelykeskukselle, kun epäilee yhtiössä tai säätiössä tapahtuvan rahanpesua.

Tilintarkastuslain 1141/2015 3 luvun 5 § mukainen huomautusvelvollisuus koskee myös lähipiiriä, koska yhtiön lähipiiriin kuuluvat toimivat yhtiön hallituksessa tai muussa vastaavassa toimielimessä. Huomautusvelvollisuudessa on kyse siitä, että tilintarkastajan velvollisuus on arvioida ammatillisen harkintansa avulla, milloin huomautus tulee tehdä tai milloin se tulee jättää tekemättä (Ruohonen, 2020, s. 96). Tilintarkastaja ei kuitenkaan puutu jokaiseen pieneen seikkaan tai toimi moraalisen kompassina johdon päätöksien suhteen. Huomautusvelvollisuutta tulee arvioida yhtiöjärjestyksen ja sääntelyn noudattamisen sekä johdon mahdollisesti aiheuttaman vahingon osalta (mts. 111). Tilintarkastajaa koskee ilmoitusvelvollisuus liittyen havaitsemiinsa väärinkäytöksiin (mts. 125). Ilmoitusvelvollisuudessa tilintarkastajalla on velvoite ilmoittaa säännösten tai määräysten vastaisuuksista tarkastuskohteena olevalle yhteisölle tai säätiölle.

4 TUTKIMUS

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, jossa tutkimusmenetelmänä käytettiin haastattelua. Kvalitatiivinen tutkimus valittiin sen takia, koska sen avulla saadaan todennäköisemmin hyviä vastauksia ja aihetta on tutkittu toistaiseksi vähän. Tässä tutkimuksessa hyvällä vastauksella haettiin mahdollisimman monipuolista ja laajaa vastausta, jossa tilintarkastaja kuvailee omaa toimintaansa. Tutkimus toteutettiin haastatteluna, koska esimerkiksi kyselylomakkeen avulla ei olisi saatu tarvittavia vastauksia. Haastattelu sopii erilaisiin tutkimustaroituksiin joustavuutensa vuoksi (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 34). Haastattelutilanteessa on mahdollista suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa, koska haastattelussa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Haastattelusta on hyötyä, koska opinnäytetyön aihe koskee vähän kartoitettua aluetta (mts. 35). Haastattelun avulla halutaan saada myös laajoja vastauksia ja tarvittaessa on mahdollista kysyä tarkentavia kysymyksiä. Kanasen (2017, s. 33) mukaan laadullisen tutkimuksen avulla on mahdollisuus saada ilmiöstä syvälinen näkemys. Laadullinen tutkimus kohdistuu muutamaankin havaintoyksikköön, jotka voidaan perusteellisesti tutkia laadullisin menetelmin, mutta ei kuitenkaan anna mahdollisuutta yleistämiseen. Kohdetapauksessa tulokset ovat päteviä, muttei välttämättä kohdetapauksen ulkopuolella. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää ja tulkita tutkittavaa ilmiötä sen kuvaamisen lisäksi (mts. 35).

4.1 Haastateltavat

Tutkimuksessa haastateltiin kolme tilintarkastajaa. Tilintarkastajat valittiin sen perusteella, että saataisiin mahdollisimman monipuolisia vastauksia. Tilintarkastajiin otettiin yhteyttä sähköpostilla. Haastateltaville lähetettiin kysymysmateriaali etukäteen tarkasteltavaksi, jotta saataisiin mahdollisimman laajoja vastauksia. Haastateltavat pidetään tässä opinnäytetyössä anonyymeinä. Saatujen tulosten monipuolisuutta vahvistaa kaikkien tilintarkastajien toimiminen erilaisissa ympäristöissä. Yksi tilintarkastaja toimii yksin ja kaksi tilintarkastusyhteisössä, mutta yhteisöillä on kokoeroa, mikä voi mahdollisesti vaikuttaa myös vastauksiin. Sen avulla saadaan monipuolisuutta vastauksiin. Haastateltavista kerrotaan seuraavilla lyhenteillä: T1, T2 ja T3. T1 toimii pienessä tilintarkastusyhteisössä, T2 yksin omassa tilintarkastusyhteisössä ja T3 isossa kansainvälisessä tilintarkastusyhteisössä. Tilintarkastuskokemusta T1 on 17–18 vuotta, T2 6 vuotta ja T3 20 vuotta. T1 ja T2 ovat molemmat HT-tilintarkastajia. T3 on KHT-tilintarkastaja. Kaikki kolme tilintarkastajaa tarkastavat eniten osakeyhtiöitä. T1

tarkastamat osakeyhtiöt ovat yleensä liikevaihdoltaan miljoonan luokkaa. T2 tarkastaa pienempiä osakeyhtiöitä kuin T1 ja T3, liikevaihdoltaan alle miljoonan. T3 puolestaan tarkastaa kaikkein suurimpia osakeyhtiöitä, joiden liikevaihto on 10–150 miljoonaa.

Aineistonkeruumenetelmänä opinnäytetyössä oli yksilöhaastattelu, joka on ns. primääriaineistoa (Kananen, 2017, s. 82). Primääriaineistossa on kyse aineistosta, joka on kerätty ilmiön ratkaisua varten. Haastattelumuotona haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna, eli haastattelussa on aiheita eli teemoja, joista keskustellaan (mts. 89). Haastattelun teemat olivat intressitahon ja lähipiirin käsitteet sekä niiden ympärillä olevat asiat, kuten millaisia toimenpiteitä tilintarkastajalla on niiden kartoittamiseksi, millaisia riskejä ja haasteita niihin liittyy sekä millainen merkitys niillä on osakeyhtiön tilintarkastuksessa.

Haastatteluissa haastattelija kirjoitti muistiinpanoja haastattelun aikana ja haastattelut nauhoitettiin. Osa haastatteluista toteutettiin kasvokkain ja osa toteutettiin Microsoft Teams -sovelluksen avulla videohaastatteluna. Tutkimuksen aineistona on verbaalinen laadullisen tutkimuksen aineisto, millä tarkoitetaan litteroituja ja itse hankittuja aineistoja (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006c). Nauhoitteet litteroitiin tekstimuotoon Wordin sanele toiminnon avulla.

4.2 Aineiston analysointi

Aineisto analysoitiin teemojen eli keskeisten aiheiden avulla, joita etsitään haastatteluiden litteroiduista teksteistä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006c). Haastattelun teemat olivat intressitahon ja lähipiirin käsitteet sekä niiden ympärillä olevat asiat, kuten millaisia toimenpiteitä tilintarkastajalla on niiden kartoittamiseksi, millaisia riskejä ja haasteita niihin liittyy sekä millainen merkitys niillä on osakeyhtiön tilintarkastuksessa. Valmiiksi litteroidut tiedostot tulostettiin ja ne käytiin läpi merkkamalla, mitkä vastaukset liittyvät toisiinsa ja vastaavat samoihin kysymyksiin. Värikynillä tehtyjä alleviivauksia aineistossa kutsutaan koodeiksi. Koodien avulla saadaan aineistosta poimittua tiettyä aihetta käsittelevät kohdat (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006b).

5 TULOKSET

Tutkimuksessa haluttiin selvittää, miten tilintarkastaja arvioi lähipiiri- ja intressitapahtumia ja niihin liittyviä riskejä. Tutkimuskysymykset ovat mitä intressitaho ja lähipiiri tarkoittavat lain ja käytännön kannalta? Mitä keinoja tilintarkastajalla on näiden asioiden selvittämiseksi? Miten tilintarkastaja arvioi riskejä selvitettyjen asioiden pohjalta?

5.1 Intressitaho ja lähipiiri laissa, ISA-standardeissa, asetuksissa sekä käytännössä

Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että lähipiirin ja intressitahon käsitteiden ero on selkeä. Käsitteiden määritteet tulevat laista ja standardeista, mitä kautta ne myös ymmärretään. PMA-asetusta 1753/2015 käytettäessä puhutaan intressitahosta, jos taas käytetään kirjanpitoasetusta 1339/1997 ja standardeja, puhutaan lähipiiristä (Kirjanpitoasetus 1997/1339; PMA-asetus 1753/2015).

Mietin sen niin, että kuka voi käyttää määräysvaltaa tai vaikutusvaltaa jossakin toisessa yrityksessä tai toisen henkilön kautta toisessa yhtiössä (T3).

Haastatteluissa tuli ilmi, että haastateltavat eivät suoraan pelkästään lainanneet lakeja ja standardeja vastauksissaan. Vastauksissa tilintarkastajat kertoivat miten itse näkevät ja ymmärtävät asian. Mielenkiintoinen huomio oli kuitenkin se, että asiakkaan näkökulmasta lähipiiri käsitteenä voi olla kansanomaisempi ja tutumpi. Jos asiakkaalle puhutaan intressitahosta, sen voi helposti sekoittaa täysin eri konseptiin.

Jos PMA asetus niin intressitaho ja jos ei käytetä PMA asetuksen huojennusta, niin sit ISA mukaan (T1).

Jos tilinpäätöksessä on käytetty PMA-asetusta 1753/2015, tulee asetuksen mukaisesti käyttää intressitahoa. PMA-asetuksen 1753/2015 mukaan tilinpäätöksen liitetiedoissa tulee mainita tiedot liiketoimista intressitahojen kanssa. Jos tilinpäätöksen laatimisessa ei käytetä PMA-asetusta 1753/2015, tulee ISA-standardeja noudattaa. ISA-standardeissa puhutaan lähipiiriliiiketoimista, kuten osakeyhtiölaissa 624/2006 ja kirjanpitoasetuksessa 1339/1997. Käytännössä riippuen minkä asetuksen mukaan tilinpäätös on tehty, tulee käyttää oikeaa käsitettä, intressitahoa tai lähipiiriä (IAASB, 2020, s. 582; Kirjanpitoasetus 1339/1997; PMA-asetus 1753/2015).

Käytännön kannalta on olennaista ymmärtää intressitaho ja lähipiiri, koska ne vaikuttavat laajasti tilintarkastajan työhön ja yrityksen toimintaan. Tilintarkastuslain 1141/2015 3 luvun 5 § mukaan tilintarkastajan on huomautettava tilintarkastuskertomuksessa, jos vastuuvollinen esimerkiksi hallituksen jäsen on syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yritystä kohtaan. Huomautusvelvollisuuden takia tilintarkastajan tulee tunnistaa yrityksen lähipiiri, voiko lähipiirin kanssa tehdyt toimet aiheuttaa huomautuksen tilintarkastuskertomukseen.

Huomautusvelvollisuus, sen täyttäminen ja lähipiirin tunnistaminen. Vaikuttaa yhdenvertaisuusperiaatteeseen, rikkooko jotkut toimet sitä (T2).

Lähipiiriliiketoimissa tulee kiinnittää huomiota yhdenvertaisuusperiaatteeseen. Osakeyhtiölain 624/2006 1 luvun 7 § mukaan yhtiön osakkeet tuottavat yhtiössä yhtäläiset oikeudet, jollei yhtiöjärjestyksessä ole määrätty toisin. Ei saa tehdä esimerkiksi hallituksessa päätöstä, joka tuottaa osakkeenomistajille tai muulle epäoikeutettua etua yhtiön tai toisen osakkeenomistajan kustannuksella. T2 mainitsi haastattelussa, että lähipiirin kanssa tehdyissä toimissa tulee huomioida myös yhdenvertaisuusperiaate. Lähipiiriin kuuluvan kanssa ei saa tehdä sellaisia liiketoimia, jotka tuottavat epäoikeutettua etua, toisen tai yhtiön osakkeenomistajan kustannuksella.

Intressitaho sanaa käytetään PMA-asetuksen 1753/2015 yhteydessä ja lähipiiriä käytetään standardien ja kirjanpitoasetuksen 1339/1997 kanssa (Kirjanpitoasetus 1339/1997; PMA-asetus 1753/2015). Lähipiiri voi käsitteenä olla asiakkaalle kansanomaisempi ja helpompi ymmärtää kuin intressitaho. Intressitaho ja lähipiiri käsitteiden käyttäminen riippuu siitä, minkä perusteella tilinpäätös on laadittu. Esimerkiksi jos tilinpäätös on laadittu PMA-asetuksen 1753/2015 mukaisesti puhutaan intressitahosta ja jos PMA-asetusta 1753/2015 ei ole noudatettu, puhutaan lähipiiristä ISA-standardien mukaisesti (IAASB, 2020, s. 582; Kirjanpitoasetus 1339/1997; PMA-asetus 1753/2015). Tilintarkastuslain 1141/2015 mukaan tilintarkastajan tulee tunnistaa yritykset lähipiiri huomautusvelvollisuuden takia. Osakeyhtiölain 624/2006 mukaisesti tulee kiinnittää myös huomiota yhdenvertaisuusperiaatteeseen lähipiiriliiketoimien kanssa.

5.2 Tilintarkastajan keinot lähipiirin ja intressitahon selvittämiseksi

Haastateltavilla oli hyvin samanlaisia keinoja lähipiirin ja intressitahon selvittämiseksi. Osa haastateltavista ei käyttänyt juurikaan PMA-asetusta 1753/2015 asiakkaiden yhtiöiden kokoluokan vuoksi, jonka seurauksena intressitahoa ei käytetty vaan lähipiiriä. Haastatteluiden perusteella tilintarkastajilla on mahdollisuus saada erilaisia raportteja intressitahon ja lähipiirin selvittämiseksi. Aina kohdennettuja tilintarkastustoimenpiteitä ja erilaisia raportteja ei tarvita paljoa, vaan intressitahon ja lähipiirin pystyy kartoittamaan tilintarkastuksen yhteydessä esimerkiksi pöytäkirjoista.

Tilintarkastajan tulee tunnistaa yrityksen lähipiiri ja intressitaho. Vaadittavat konkreettiset toimenpiteet tulee suorittaa ja dokumentoida, mitä on tehnyt ja mihin johtopäätökseen on päätytty. Nykyään tilintarkastajan avuksi on erilaisia raportteja mitä on mahdollista poimia internetistä tai ostaa. PRH hallinnoi kaupparekisteriä ja heiltä on mahdollista ostaa yritysten edunsaajatietoja, jos tiedoille on rahanpesulain mukainen käyttötarkoitus (PRH, 2022a). Kaupparekisteri on mahdollista poimia PRH Virre -nimisestä tietopalvelusta myös ilmaiseksi. Kaupparekisteriote ja edunsaajarekisteri ovat hyviä tietolähteitä yrityksen lähipiirin kartoittamiseksi. Haastateltavilla oli kaikilla kokemusta erilaisista raporteista ja ne oli todettu hyviksi. Lisäksi haastateltavat mainitsivat hyviksi tiedonlähteiksi yrityksen varsinaisen yhtiökokouksen ja hallituksen pöytäkirjat, yrityksen internetsivut sekä keskustelut yrityksen johdon ja kirjanpitäjän kanssa.

PMA asetuksessa intressitaho on rajallinen ja yhtiöt ja niiden tapahtumat ovat niin pieniä, että tarvittavia tietoja löytyy normaalin tilintarkastuksen yhteydessä. Taseesta ja pöytäkirjoista ilmenee hyvin (T1).

Normaalilla tilintarkastuksella tilintarkastaja T1 tarkoittaa tilinpäätöksen taseen ja pöytäkirjojen läpikäymistä. Lähipiirissä on enemmän haastavuutta, koska se on intressitahoa laajempi käsite. Haastatteluiden perusteella voidaan todeta, että lähipiirin varmentaminen vaatii enemmän edellä mainittuja raportteja ja rekistereitä, kun taas intressitahon kartoittamiseen voi riittää erillinen dokumentaatio normaalin tilintarkastuksen yhteydessä. Haastattelun perusteella intressitaho selvitetään normaalin tilintarkastuksen yhteydessä esimerkiksi tarkastelemalla pöytäkirjoja. Intressitahot pystytään kartoittamaan *Kauppalehdestä* saatavalla vastuuhenkilöt raportilla (*Kauppalehti*, i.a.). Malliraportin perusteella raportilla on muu johto, hallitus, nimenkirjoittajat ja tilintarkastajat raportoituna nimen, syntymäajan, kansalaisuuden, kotipaikan, yrittäjäroolin perusteella.

Intressitaho ja lähipiiri tulee tunnistaa ja tunnistamista varten tehdyt toimenpiteet tulee dokumentoida. PRH:lta ja *Kauppalehdeltä* on mahdollista ostaa erilaisia raportteja lähipiirin ja intressitahon tunnistamiseksi, esimerkiksi raportit kaupparekisteri sekä vastuuhenkilöt. Haastatteluiden perusteella tilintarkastajat pitävät näitä erilaisia raportteja hyvinä tiedonlähteinä lähipiiriä ja intressitahoa kartoittaessaan. Lähipiirin tunnistamiseen vaaditaan enemmän toimenpiteitä ja erilaisten raporttien ottamista, mutta intressitaho on mahdollista hahmottaa normaalin tilintarkastuksen yhteydessä esimerkiksi yrityksen pöytäkirjojen avulla. Intressitahon kartoittamiseksi voi myös ottaa raportteja eri palveluntarjoajilta. Haastatteluiden perusteella, jos on kyse suppeammasta lähipiiristä tai intressitahosta, ei välttämättä kohdennettuja tilintarkastustoimenpiteitä vaadita niin paljoa lähipiirin ja intressitahon kartoittamiseksi. Lähipiiri ja intressitaho on mahdollista kartoittaa tilintarkastuksen yhteydessä, ilman sen suurempaa kohdentamista.

5.3 Riskien tunnistaminen

Lähipiiriin ja intressitahoon liittyy erilaisia riskejä. Tilintarkastaja on velvollinen suorittamaan tilintarkastustoimenpiteitä olennaisen virheellisyyden riskien tunnistamiseksi (ISAAB, 2020, s. 584). Aina liiketoimiin ei liity riskejä, koska monet lähipiiriliiketoiminnat ovat osa normaalia liiketoimintaa – silloin niihin ei liity tilinpäätöksen olennaisen virheellisyyden riskiä sen enempää kuin normaaliin liiketoimintaan ei lähipiiriin kuuluvien kanssa. Lähipiirisuhteissa ja liiketoimissa voi syntyä olennaisia riskejä, kun toistensa lähipiiriin kuuluvat osapuolet toimivat laajojen ja monimutkikkaiden suhteiden välityksellä (mts. 584).

Haasteena yrittäjän omistamat yritykset, joissa on osakkaana muttei ole hallituksessa/toimitusjohtajana, ei näy lähipiiriyhtiön tiedoissa. Asiakkaat, jotka ei oo hallituksessa/toimitusjohtajana, osakkeiden omistajien lähipiiri ja ne työskentelee siinä yrityksessä, ettei ole virallisesti erossa ja toimivat työssä vastuurooleissa. Joskus tulee yllätyksiä. Riskiä on, kun omistaa kaksi yritystä ja tekee kauppaa niiden välillä. Lähipiiri, joka ei näy julkisissa tiedoissa, niin se on riski (T2).

Haastatteluiden perusteella erilaiset rekisterit ja raportit ovat tilintarkastajan työn apuna, mutta kaikesta ei ole raporttia saatavilla ja niissä ei kaikkea haluttua aina näy. Rekistereissä on kuitenkin se ongelma, että yritysten pitäisi itse niihin tiedot ilmoittaa. Ne eivät ole aina ajan tasalla ja kaikki eivät ilmoita vaadittavia tietoja. Esimerkkinä haastatellun tilintarkastajan mukaan rekistereissä ei välttämättä näy yrittäjän omistamat yritykset, joissa ei toimi yrityksen hallituksessa tai muussa päätäntävällässä, mutta on osakkaana. Haastatteluissa tuli ilmi, että

asiakkaan kanssa keskusteleminen on tärkeä osa tilintarkastuksessa lähipiirin ja intressitahon ymmärtämistä. Asiakkaan kanssa keskustellessa kannattaa varmentaa raporttien ja rekisterien ajankohtaisuus, koska ne voivat olla virheellisiä. Kaikki asiakkaat eivät päivitä rekistereitä ja raportteja ajankohtaiselle tasolle muutoksien jälkeen. Haastatteluissa tuli ilmi, että esimerkiksi jos yhtiön hallitus on muuttunut, on hyvä tilintarkastajan varmentaa miltä kaupparekisteri näyttää. Onko kaupparekisteriin päivitetty sen hetkinen hallitus yhtiössä, vai onko siellä vielä vanhentunutta tietoa.

Tilintarkastajan tulee tunnistaa olennaisen virheellisuuden riskit, jotka voivat joutua lähipiiriin tai intressitahoihin liittyvästä vääränlaisesta tiedosta. Haastatteluiden perusteella tilintarkastaja voi avukseen ottaa erilaisia maksullisia rekistereitä ja raportteja, mutta niissä ei välttämättä aina tarvittavia tietoja esitetä, koska yritysten johdon tulisi tiedot ilmoittaa niihin. Haastatteluiden perusteella rekistereihin ja raportteihin tulee suhtautua vähän varauksella ja olisi hyvä varmentaa asiakkaalta niiden tietojen ajankohtaisuus.

5.4 Ominaisriski

Olennaisen virheen tai puutteen riski voidaan jakaa ominais- ja kontrolliriskiin. Ominaisriskillä tarkoitetaan tietyn toiminnon tai tilinpäätöksen erän alttiutta virheelle tai puutteelle (Tomperi, 2015, s. 34). Mitä vaikeampi ja monimutkaisempi yrityksen lähipiiri on, sitä suurempi riski sillä on ominaisriskiin. Lähipiiri voi muodostua yrityksen omistajan perheestä ja suvusta, mutta kun yrittäjiä on useampia myös lähipiiri moniulotteisempi. Mitä suurempi lähipiiri on, sitä vaikeampaa sen tunnistaminen voi olla.

Tilintarkastuksen riskien tunnistaminen, onko yksikertainen lähipiiri vai onko se tosi moniulotteinen. Jos siellä on paljon kaikkea, henkilöitä ja yhtiöitä. Liiketoimivia tehdään paljon ristiin ja rastiin, tuleeko tilintarkastuksessa esille kohtia mitkä olisi hyvä olla tarkemmin (T2).

Haastatteluiden perusteella lähipiirin tunnistaminen koettiin vaikeammaksi kuin intressitahon, etenkin jos lähipiiri on hyvin laaja ja moniulotteinen. Haastatteluiden perusteella lähipiiri on hyvin laaja, jos se koostuu useasta henkilöstä ja yhtiöstä.

Tilintarkastuksen luontaisten rajoitteiden vuoksi, ei ole mahdollista täysin välttää riskiä, etteikö tilinpäätökseen sisältyvien olennaisen virheellisuuden riskiä jää havaitsematta (ISAAB, 2020, s. 585) siitäkin huolimatta, että tilintarkastus on asianmukaisesti suunniteltu ja

suoritettu. Lähipiiriin liittyen olennaisia virheellisyyksien riski on tavanomaista suurempi, koska johto ei välttämättä ole tietoinen lähipiiriliiketoimien ja -suhteiden olemassaolosta sekä siksi, että lähipiirisuhteet antavat johdolle mahdollisuuden epärehelliseen yhteistoimintaan, manipulointiin tai tekojen peittelyyn (mts. 585). Haastatteluiden perusteella laajemmissa lähipiirisuhteissa on riski siitä, että tilintarkastajalta jää jotain huomaamatta. Tilintarkastaja joutuu arvioimaan, onko tehnyt tarvittavan määrän tilintarkastustoimenpiteitä lähipiiri ymmärtämiseksi tai tulisiko jo tehtyjä toimenpiteitä laajentaa tai muuttaa, tehdä muutama toimenpide tietylle osa-alueelle lisää tiedon varmentamiseksi. Lähipiirisuhteissa voi ongelmana haastatteluiden perusteella olla myös se, että lähipiiriin kuuluvat tekevät toistensa välillä paljon erilaisia liiketoimia. Useiden liiketoimien läpikäyminen vie tilintarkastajalta paljon aikaa ja sen seurauksena tilintarkastaja joutuu miettimään ominaisriskiä. Pystyykö tilintarkastaja sulkemaan jotain tarkastettavia kohteita sen perusteella, liittyykö niihin ominaisriskiä vai ei.

Ominaisriskillä tarkoitetaan tilinpäätöksen erän tai tietyn toiminnon alttiutta virheelle tai puutteelle (Tomperi, 2015, s. 34). Suurin riski ominaisriskiin syntyy, kun lähipiiri on monimutkaisempi rakenteeltaan. Haastatteluiden perusteella lähipiirin tunnistaminen koettiin vaikeammaksi kuin intressitahon, etenkin jos lähipiiri on hyvin laaja ja moniulotteinen. Haastatteluiden perusteella lähipiiri on hyvin laaja, jos se koostuu useasta henkilöstä ja yhtiöstä. Mitä suurempi lähipiiri on, sitä vaikeampaa sen tunnistaminen voi olla. Lähipiirin ollessa laaja tulee tilintarkastajan miettiä mitä tilintarkastustoimenpiteitä pystyy tekemään ja onko mahdollista sulkea tarkastettavia kohteita pois, riippuen siitä liittyykö niihin ominaisriskiä vai ei.

5.5 Kontrolli ja tilinpäätösriski

Kontrolliriskillä tarkoitetaan nimen mukaisesti yhtiön kontrolleihin liittyvää riskiä (Tomperi, 2015, s. 34). Kontrolliriskissä yhteisön sisäinen valvonta ei havaitse olennaista virhettä tai puutetta ajoissa tilinpäätökseen liittyen. Lähipiiritoimet koskevat käytännössä yhtiön vastikkeellista varojen käyttöä. Vastikkeellisilla käyttötavoilla yhteistä on markkinaehtoperiaate sekä vastikkeellisuus. Vastikkeellisuus tarkoittaa varojen jakamista, joka on vastikkeetonta. Markkinaehtoperiaate tarkoittaa sitä, että esimerkiksi rakennuksesta on maksettu markkinahintaa vastaava hinta, eikä hinta ole markkinahintaa suurempi tai pienempi (Villa, 2018).

Haastatteluiden perusteella tilintarkastajien asiakkailta ei aina välttämättä ollut käsitystä markkinaehtoisuusperiaatteesta, jonka mukaan tulisi toimia. Asiakas saattoi väittää heidän

toimineensa markkinaehtoisuusperiaatteen mukaisesti, mutta kun esimerkiksi hallin ostoa ja ehtoja tarkasteltiin paremmin, selvisi, ettei niin ollut toimittu. Haastatteluiden perusteella tilintarkastajan kannattaa pyytää lähipiirin kanssa tehdyistä kaupoista hyvät tilintarkastusevidenssit. Esimerkiksi jos yhtiö on ostamassa tai myymässä jotain, kannattaa pyytää ammattilaiselta kunnollinen arvio siitä, mihin hinta perustuu. Aina tilintarkastaja ei tarvitse asiantuntijoiden apua, vaan ostoksen hintaa voi peilata alueen muihin vastaaviin tuotteisiin. Peilaaminen ei aina kuitenkaan ole mahdollista, niin siinä on hyvä asiakkaalle jo todeta, että hankkikaa todistus asiantuntijalta, mihin tämä hinta perustuu. Markkinaehtoisuuden riski muodostaa tilinpäätöstason riskin, joka voi aiheuttaa tilinpäätöksen virheellisyyden.

IAASB:n (2020, s. 584) mukaan tilinpäätöksen olennaisen virheellisyyden riski voi olla lähipiiriliiketoimi, jossa ei välttämättä noudateta markkinaehtoja, esimerkiksi joidenkin lähipiiriliiketoimien mahdollinen vastikkeettomuus. Kontrolliriski voi olla myös osa tilinpäätösriskiä. Tilinpäätöstason riskillä tarkoitetaan riskiä, joka vaikuttaa tilinpäätöksen oikeellisuuteen ja riski voi johtua esimerkiksi yrityksen valvontaympäristön puutteellisuudesta (mts. 334).

Halutaan laittaa tilinpäätökseen liiketoimia lähipiirin kanssa ja toteutettu markkinaehtoisesti, niin ne lisää vaikei tarvitsisi, mutta kun on taas poikettu, niin ei meinaa taas siinä laittaa sitä (T1).

Kontrolliriskiä lähipiirin ja intressitahon toiminnassa on esimerkiksi se, että yrityksen johto ohittaa kontrollit. Haastatteluissa selvisi, että liiketoimia lähipiirin tai intressitahon kanssa ei haluta laittaa tilinpäätöksen liitetietoihin niiden negatiivisen vaikutuksen vuoksi. Jos johto ei halua laittaa tilinpäätöksen liitetietoihin liiketoimista mainintaa seurauksena johto ohittaa kontrollit liittyen lähipiirin ja intressitahojen kanssa tehtyihin liiketoimiin.

Haastatteluissa jokainen tilintarkastaja mainitsi, että tilinpäätöksen liitetietoihin halutaan markkinaehtoisesti toteutetuista toimista mainita, varsinkin kun asia on positiivinen. Jos asia on negatiivinen ja markkinaehtoisuudesta on poikettu, niin sen tiedon laittamista liitetietoihin vältellään. Asiassa piilee riski, koska asiakkaan mielestä huonoilta vaikuttavia asioita halutaan mahdollisesti jättää mainitsematta ja se vääristää tilinpäätöksen antamaa riittävää ja oikeaa kuvaa. Liitetieto tulee kuitenkin mainita tilinpäätöksessä PMA-asetuksen 1753/2015 ja kirjanpitoasetuksen 1339/1997 mukaan, jos liitetieto on olennainen ja liiketoimea ei ole toteutettu tavanomaisin kaupallisin keinoin. Tieto tulee olla mainittuna tilinpäätöksessä, toi se yrityksen omistajan mielestä yritystä parempaan tai huonompaan valoon.

Haastatteluissa kävi ilmi, että markkinaehtoisuuden määrittäminen voi olla haasteellista, koska esimerkiksi pienemmällä yrityksillä voi olla yrityksen omistajan omistama halli keskellä metsää. Yritys ostaa hallin, niin mikä on markkinaehtoinen hinta hallille? Hintaa ei voi verrata muihin alueella oleviin halleihin, koska niitä ei ole ja muualla olevat hallit voivat olla täysin erilaisia markkinaehtoisuudeltaan riippuen sijainnistaan. Tilintarkastaja voi halutessaan konsultoida alan ammattilaisia, tässä tilanteessa konsultoida kiinteistönvälittäjää hallin markkinaehtoisuudesta. Tilintarkastaja voi myös itse vaatia asiakkaalta hyviä dokumentteja hallin myymiseen liittyen, esimerkiksi kiinteistönvälittäjän hinta-arviota ja muuta dokumentaatiota, jolla myyvä taho on todennut hallin hinnan olevan markkinaehtoisuuden piirissä.

Kontrolliriskillä tarkoitetaan yhtiön kontrolleihin liittyviä riskejä (Tomperi, 2015, s. 34). Lähipiiriliiketoimiin voi sisältyä olennaisen virheellisyyden riski sen markkinaehtoisuuden vuoksi. Haastatteluiden perusteella markkinaehtoisuuden määrittäminen on haastavaa ja joskus siinä tarvitaan asiantuntijoiden apua. Haastatteluissa selvisi, että tilinpäätöksen liitetietoihin halutaan usein laittaa positiivisesti yrityksen toimintaan vaikuttava liitetieto, ei negatiivisesti vaikuttavaa.

5.6 Havaitsemisriski

Havaitsemisriski tarkoittaa riskiä siitä, että tilintarkastaja ei huomaa tilintarkastuksen aikana. Havaitsemisriskiä lisää erilaiset tekijät kuten huonosti järjestetyt kontrollit ja asiat, joita ei ole suoraan luettavissa tilinpäätöksestä, kuten lähipiiriin liittyvät asiat. Havaitsemisriskiä on mahdollista myös vähentää, jos tilintarkastaja tuntee asiakkaan hyvin ja tekee työnsä huolellisesti. Työn huolellisella tekemisellä tarkoitetaan sitä, että tilintarkastaja lakien ja standardien mukaan tekee työnsä, tekee vaadittavat toimenpiteet tilintarkastusevidenssin saamiseksi sekä dokumentoi havaintonsa mahdollisimman tarkasti. Tilintarkastajan ei tule huomata kaikkia pieniä virheitä vaan kaikki olennaiset virheet (Suomen Tilintarkastajat & IFA, 2014, s. 430).

Haastatteluissa selvisi, että vaikka tilintarkastajat kuinka pyrkisivät hahmottamaan laajaa lähipiiriä, ei kaikkea voi välttämättä saada selville. Asiakas voi tahallaan tai tahattomasti jättää olennaista tietoa lähipiiriin liittyen sanomatta, kun asioista keskustellaan. Haastatteluiden perusteella suurin osa nykyään asiakkaista tietää lähipiirin ja intressitahon käsitteen. Tilanne on ollut esimerkiksi kymmenen vuotta sitten hyvin erilainen. Haastatteluiden mukaan lähipiirissä

voi piileä ongelmana se, että hyvin etäisesti yhtiön lähipiiriin kuuluvan puolisollla on sidoksia. Kyseiset sidokset voivat jäädä huomioimatta havaitsemisriskin perusteella.

Tilintarkastukseen liittyviä riskejä pystyy erottamaan useita erilaisia, mutta myös jollain tasolla ne ovat kytköksissä toisiinsa. Tässäkin tapauksessa, jos yrityksen kontrolleja ei ole järjestelty hyvin, tuo se riskiä tilintarkastajan toimintaan ja luo havaitsemisriskin. Havaitsemisriski voi olla olemassa, eikä se poistu, vaikka tilintarkastaja tekisi kuinka paljon erilaisia tilintarkastustoimenpiteitä. Kaikkea tietoa ei ole välttämättä mahdollista saada yrityksen erilaisista raporteista tai esimerkiksi keskustelemalla yrityksen johdon kanssa.

Ei me voida tietää, mitä on vaikka jonkun lähipiiriin tai intressitahoon kuuluvien puolisoliden sidokset (T3).

Tilintarkastajan tulee kartoittaa yrityksen lähipiiri ja intressitahot, mutta tilintarkastajan ei myöskään tarvitse etsimällä etsiä virheitä (Suomen Tilintarkastajat & IFA, 2014, s. 430). ISA 550:n mukaan tilintarkastajan tulee luoda käsitys yhteisön lähipiirisuhteista ja -liiketoimista (Ruohonen, 2020, s. 81). Vaikka tilintarkastaja tekisi paljon toimenpiteitä lähipiiriin ja intressitahon kartoittamiseen, voi jotain jäädä huomaamatta havaitsemisriskin perusteella. Se ei välttämättä johdu siitä, että tilintarkastaja olisi laiminlyönyt työnsä tekemistä, vaan se voi johtua siitä, ettei johto halua tai huomaa kertoa olennaisia asioita. Johto ei välttämättä huomaa tai halua kertoa lähipiiriin kuuluvan puolison sidoksista toiseen yritykseen, joka toimii kyseisen yrityksen asiakkaana. Asia voi jäädä huomaamatta havaitsemisriskin perusteella ja se voi olla olennainen virhe tai ei. Kaikki huomaamatta jääneet asiat eivät välttämättä ole olennaisia ja vaikuta esimerkiksi tilintarkastuskertomuksen lopputulokseen.

Haastatteluiden perusteella voidaan todeta, että riskit liittyvät tietyllä tasolla toisiinsa ja sama riski voi olla montaa muutakin riskiä samaan aikaan. Tilintarkastajat eivät voi saada kaikkia riskejä poissuljettua lähipiiriin ja intressitahoon liittyen. On asioita mihin tilintarkastaja ei voi välttämättä vaikuttaa, kuten siihen jättääkö asiakas sanomatta jotain olennaista. Vaikka tilintarkastaja ei saisi kaikkia riskejä poissuljettua tilintarkastuksen aikana, se ei tarkoita sitä, että tilintarkastaja laiminlöisi työntekoaan. Haastatteluiden perusteella lähipiiri ja intressitaho ymmärretään asiakkaiden keskuudessa nykyään paremmin kuin ennen.

JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten tilintarkastajat päätyvät lähipiirin ja intressitahon tunnistamiseen ja niihin liittyvien riskien kuten havaitsemisriskien ja tilinpäätösriskien havaitsemiseen. Tutkimusongelma oli, miten tilintarkastaja arvioi lähipiiri- ja intressitapahtumia ja niihin liittyviä riskejä.

5.7 Johtopäätökset

Intressitahon määritelmä tulee PMA-asetuksesta 1753/2015 ja lähipiirin määritelmä ISA-standardista ja kirjanpitoasetuksesta 1339/1997 (IAASB, 2020; Kirjanpitoasetus 1339/1997; PMA-asetus 1753/2015). Käsitteen määritelmä riippuu siitä, mitä käsitettä käytetään. Mitä käsitettä käytetään, riippuu siitä mitä säädöksiä tilinpäätöksessä on sovellettu. PMA-asetusta 1753/2015 käytettäessä tulee mainita intressitahon mukaiset liitetiedot tilinpäätöksessä ja jos PMA-asetusta 1753/2015 ei ole käytetty, tulee mainita liitetiedoissa lähipiirin liitetiedot. Jos PMA-asetusta 1753/2015 ei käytetä tilinpäätöksen laatimiseen, tilinpäätös laaditaan kirjanpitolain 1336/1997 mukaisesti. Haastateltavien mukaan lähipiirin ja intressitahon määritelmät olivat selkeät, koska ne tulevat lakien ja standardien kautta. Teoriaan verrattuna tutkimuksen tulokset olivat samanlaiset, koska tilintarkastajienkin on tullut lakien ja standardien perusteella intressitahon ja lähipiirin käsitteet opetella. Haastatteluissa tuli ilmi, että tilintarkastajille lähipiirin ja intressitahon käsitteet ovat selkeitä. Lähipiiri ja intressitaho määriteltiin tilintarkastajien mukaan siten, että kuka voi käyttää määräysvaltaa tai vaikutusvaltaa toisessa yrityksessä tai jonkun toisen henkilön kautta toisessa yrityksessä. Mielenkiintoisena huomiona se, että lähipiiri voi käsitteenä olla tilintarkastusmaailman ulkopuolella olevalle ihmiselle helpompi ymmärtää kuin intressitaho. Intressitaho käsitteestä tulevat mielleyhtymät voivat helposti sekoittaa sen eri konseptiin.

Tilintarkastajalla on erilaisia keinoja intressitahon ja lähipiirin selvittämiseksi. Tilintarkastaja voi ostaa erilaisia raportteja, jotka kertovat yrityksen toiminnasta ja johdosta kuten kaupparekisteriotteen, tosiasiallinen edunsaajaraportti tai vastuuhenkilöraportti. Intressitahoa ja lähipiiriä selvitetään tilintarkastuksen yhteydessä yrityksen pöytäkirjoilta ja keskustelemalla yrityksen johdon kanssa. Vastauksien perusteella tilintarkastajat melkein poikkeuksetta ottavat monenlaisia raportteja yrityksen lähipiiriin ja intressitahoihin liittyen, intressitahon ja lähipiirin kartoittamiseksi. Aikaisemmissa opinnäytetöissä on tehty tutkimusta hallinnon tarkastukseen, minkä osana lähipiiriä on sivuttu (Lankinen, 2021, s. 16). Lähipiiriä on sivuttu muissa

tutkimuksissa, mutta varsinaista tutkimusta pelkästään lähipiiriin ja intressitahoon ei ole suunnattu tai kartoitettu millaisia tilintarkastustoimenpiteitä tilintarkastajat tekevät lähipiiriin ja intressitahon selvittämiseksi. Tämän tutkimuksen perusteella saatiin teorian rinnalle tutkimustulosta tilintarkastajan tilintarkastustoimenpiteistä liittyen lähipiiriin ja intressitahon kartoittamiseksi.

Tilintarkastaja arvioi riskejä selvitettyjen asioiden pohjalta. Riskejä on paljon erilaisia, on tilinpäätös-, kontrolli-, ominais- ja havaitsemisriskejä, jotka vaikuttavat tilintarkastajan työhön. Havaitsemisriskillä tarkoitetaan riskiä, mitä tilintarkastaja ei huomaa tilintarkastuksen aikana. Ominaisriskillä tarkoitetaan tietyn tilinpäätöserän tai toiminnon taipumusta virheellisyyteen tai puutteellisuuteen. Kontrolliriskissä riskinä ovat yrityksen kontrollit. Tilinpäätösriskissä puolestaan riski vaikuttaa tilinpäätöksen oikeellisuuteen. Haastatteluiden perusteella voidaan todeta, että erilaiset riskit liittyvät tietyllä tasolla toisiinsa ja sama riski voi olla useampaa muuta-kin riskiä samaan aikaan. Tilintarkastajat eivät voi saada kaikkia riskejä poissuljettua intressitahoon ja lähipiiriin liittyen. Tilintarkastaja ei pysty kaikkiin asioihin välttämättä vaikuttaa, kuten siihen jättääkö asiakas sanomatta jotain olennaista, kun keskustellaan yhtiön lähipiiristä ja intressitahosta. Vaikka tilintarkastaja ei saisi kaikkia riskejä poissuljettua tilintarkastuksen aikana, se ei tarkoita sitä, että tilintarkastaja laiminlöisi työntekoaan. Aikaisemmissa Pro gradu -töissä tilintarkastus aihepiirissä käydään teoriassa riskejä läpi, mutta itse lähipiiriin ja intressitahon tilintarkastuksen riskeihin ei ole tehty tutkimusta (Ahokas, 2017, s. 45).

5.8 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten tilintarkastajat päätyvät lähipiiriin ja intressitahon tunnistamiseen ja niihin liittyvien riskien kuten havaitsemisriskien ja tilinpäätösriskien havaitsemiseen. Lähipiiriä ja intressitahoa saatetaan välillä käyttää toistensa synonyymeinä. Todellisuudessa ne eivät ole toistensa synonyymejä. Opinnäytetyön alkuvaiheessa ennakoajatuksena oli, että lähipiiriin ja intressitahon määritelmät eivät välttämättä ole tilintarkastajille tarpeeksi selkeitä. Haastatteluiden perusteella kuitenkin pystyi varmentumaan siitä, että lähipiiriin ja intressitahon määritelmät koettiin selkeiksi. Riippuen tilinpäätöksessä käytetystä asetuksesta, tulee tilinpäätöksen liitetietojen ja termistön olla sen mukainen. Kuitenkin kun asiakkaan kanssa puhutaan lähipiiristä ja intressitahosta, voi asiakkaan olla helpompi ymmärtää lähipiiriin termi kuin intressitahon.

Lähipiirin laajuus ja yleisempi käytettävyys hankaloitti intressitahoon liittyvien vastauksien saamista. Jos haastateltavalla tilintarkastajalla on enemmän liikevaihdoltaan isompia asiakkaita, ei tilinpäätöksiä laadita PMA-asetuksen 1753/2015 mukaisesti ja intressitahon käsitettä käytetä niin paljon kuin lähipiirin. Voi olla, että tilinpäätöksiä laaditaan mahdollisesti PMA-asetuksen 1753/2015 mukaan vähemmän, jonka seurauksena intressitahon käsitettä tulee käytettyä myös vähemmän. Työn kannalta haasteen oli myös se, että intressitahosta ei kirjallisuudessa ja muissa lähteissä kirjoiteta niin paljon kuin lähipiiristä. Työssä olisi mahdollisesti saatu tasapainoteltua paremmin intressitahon ja lähipiirin välillä, jos intressitahosta olisi ollut saatavilla moninaisempia lähteitä. Työn teorettinen viitekehys oli työssä toimiva ranka, joka tuki tutkimuksen suunnittelua ja toteuttamista. Lähipiiriä ja intressitahoa olisi mielenkiintoista tutkia lisää myös asiakkaan näkökulmasta.

LÄHTEET

- Ahokas, I. (2017). *Uuden säätiölain vaikutus säätiöiden tilintarkastukseen* [Pro gradu -työ, Itä-Suomen Yliopisto]. UEF. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/18334/urn_nbn_fi_uef-20170832.pdf
- Airaksinen, M., Pulkkinen, P., & Rasinaho, V. (2018). *Osakeyhtiölaki I*. Alma Talent.
- Asetus pien- ja mikroyritysten tilinpäätöstiedoista (PMA) 1753/2015. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20151753#Pidm45949345563696>
- Grant Thornton. (16.12.2019). *Mikä ihmeen lähipiirilistaus?* Grant Thornton. <https://www.grantthornton.fi/ajankohtaista/mika-ihmeen-lahipiirilistaus/>
- Halonen, K., & Steiner, M. (2009). *Tilintarkastusprosessi käytännössä*. Talentum.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus.
- Horsmanheimo, P., & Steiner, M. (2016). *Tilintarkastus: Asiakkaan opas*. Talentum Pro.
- Kananen, J. (2017). *Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä*. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.
- Kauppalehti*. (i.a.). Yrityshaku. Alma Talent. <https://www.kauppalehti.fi/yritykset/>
- Kirjanpitoasetus 1339/1997. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971339>
- Lankinen, K. (2021). *Tilintarkastajien suhtautuminen hallinnon tarkastuksessa havaittuihin virheisiin ja puutteisiin* [AMK-opinnäytetyö, Metropolia Ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/496660/Ksenia%20Lankinen%20Opinn%c3%a4ytety%c3%b6.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Mähönen, J. (2009). *Osakeyhtiön taloudellinen raportointi ja tilintarkastus*. Edita.
- Osakeyhtiölaki 624/2006. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060624>
- Pajunen, K., Rautiainen, A. & Saastamoinen, J. (19.1.2022). *Kuinka tilintarkastajat hallitsevat havaitsemisriskiä?* Suomen Tilintarkastajat. <https://tilintarkastajat.fi/artikkelit/kuinka-tilintarkastajat-hallitsevat-havaitsemisriskia/>
- PRH. (2022a). *Tietopalvelut ja edunsaajien tiedot*. https://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/edunsaajatiedot/tiedot_edunsaajista.html

- PRH. (2022b). *KPMG Oy Ab:n ja Kari Niukon toiminta Airiston Helmi Oy:n ja Suomen Saaris-tomatkailu Oy:n tilintarkastuksissa vuosina 2015-2017*. Tilintarkastuslautakunnan päätös 21.6.2022. PRH. https://www.prh.fi/stc/attachments/tilintarkastusvalvonta/tilintarkastuslau-takunta/2022/PRH_3689_10000_2018.pdf
- PricewaterhouseCoopers. (07.12.2017). *Kokemuksia PMA:sta – Liiketoimet intressitahojen kanssa*. PricewaterhouseCoopers. <https://uutishuone.pwc.fi/kokemuksia-pmasta-liiketoimet-intressitahojen-kanssa>
- Ruohonen, J. (2020). *Tilintarkastaja osakeyhtiön hallinnon tarkastajana*. Alma Talent.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006a). *Aineiston käsitteleminen ja alkutoimenpi-teet*. KvaliMOTV. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2.html
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006b). *Koodaus*. KvaliMOTV. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_2.html
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006c). *Litterointi*. KvaliMOTV. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_1.html
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006d). *Mitä laadullinen tukimus on: lyhyt oppi-määrä*. KvaliMOTV. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2.html
- Suomen Tilintarkastajat. (2022). *Lähipiirin tilintarkastus: Suomen Tilintarkastajat Ry:n suosi-tuksia 1/2022*. Suomen Tilintarkastajat. https://tilintarkastajat.fi/wp-con-tent/uploads/2022/02/lahipiirin-tilintarkastus-suositus-1_2022_korjattu.pdf
- Suomen Tilintarkastajat. (i.a.). *STanssi-työkirja ja otantatyökalu*. Suomen Tilintarkastajat. <https://tilintarkastajat.fi/jasenyys/suomen-tilintarkastajat-ryn-suositukset-ja-mallit/stanssi-tyokirja-ja-otantatyokalu/>
- Suomen Tilintarkastajat & International Auditing and Assurance Standards Board. (2020). *Kansainväliset tilintarkastusalan standardit: Kansainväliset laadunvalvontaa, tilintarkas-tusta, yleisluonteista tarkastusta, muita varmennuspalveluita ja liitännäispalveluita koske-vat standardit ja muut ohjeet*. ST-Akatemia.
- Suomen Tilintarkastajat & International Federation of Accountants. (2014). *Kansainväliset ti-lin-tarkastusalan standardit: Eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille ja kansainväliset laa-dunvalvontaa, tilintarkastusta, yleisluontoista tarkastusta, muita varmennuspalveluja ja lii-tännäispalveluja koskevat standardit ja muut ohjeet: 2014*. ST-Akatemia.
- Tilintarkastuslaki 1141/2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20151141>
- Tomperi, S. (2015). *Tilintarkastus: Normeista käytäntöön* (2. uud. p.). Edita.
- Kirjanpitolaki 1336/1997. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336>

Villa, S. (22.3.2018). Yhtiöoikeudellinen näkökulma lähipiiritoimiin osakeyhtiössä. *Tilisanomat*. <https://tilisanomat.fi/yritysjuridiikka/yhtiöoikeudellinen-nakokulma-lahipiiritoimiin-osakeyhtiössä>